

PROGATI

প্রগতি

PROGATI

A Multilingual Journal

Volume : 1, Issue-1, 2021

Progati College, Agomani
Dhubri, Assam
783335

প্রগতি

PROGATI

A Multilingual Journal

Volume : 1, issue-1, 2021

Progati College, Agomani
Dhubri, Assam
783335

PROGATI, Volume : 1, issue-1, 2021

PROGATI, A Multilingual Journal, 2021

Advisory Board, 2021

Dr. Basiruddin Bepari, Principal, Progati College, Agomani
Prahllad Ch. Paul, G.B. President, Progati College, Agomani
Mansur Ali Sarkar, G.B. Member University nominee

Editorial Board-2021

Editor : Ganesh Ch. Saha, Assistant Professor, Progati College, Agomani
Co-Editor : Sunil Ch. Roy, Assistant Professor, Progati College, Agomani
Members : Sajal Kr. Sen, Assistant Professor, Progati College, Agomani
Dr. Abu Bakkar Mandal, Assistant Professor, Progati College, Agomani
Prameswar Roy, Assistant Professor, Progati College, Agomani
Pronab Kr. Poddar, Assistant Professor, Progati College, Agomani
Dr. Banasree Benarjee, Assistant Professor, Progati College, Agomani

Published by : Ganesh Saha, Coordinator, IQAC, Progati College, Agomani,
P.O. : Agomani, Dist. : Dhubri, State : Assam, Pin : 783335

Mailing Address : ganeshchandrasaha8@gmail.com
Website : www.progaticollegeagomani.in

प्रगति

PROGATI

A Multilingual Journal

Volume : 1, issue-1, 2021

Progati College, Agomani
Dhubri, Assam
783335

প্রগতি

PROGATI

Volume : 1, issue-1, 2021

Published by Ganesh Ch. Saha, Coordinator, IQAC,
Progati College, Agomani, Dhubri, Assam
783335

CONTENTS

অসমীয়া বিভাগ :

★ 'ৰাজবংশী ছোল্লোকত অংক'ৰ আভাস : এটি দৃষ্টিপাত	সুনীলচন্দ্ৰ ৰায়	১-৩
★ শৰৎচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ 'অভাগীৰ স্বৰ্গ' আৰু যোগেশ দাসৰ 'কলপটুৱাৰ মৃত্যু' : এটি তুলনামূলক আলোচনা	মালা মজুমদাৰ	৪-৭
★ আৰবী ভাষাৰ পৰিচিতি আৰু অৱস্থিতি	ড° মোঃ ছানোৱাৰ হুছাইন	৮-৯
★ চৰ্যাপদৰ ভাষাৰ উৎপত্তি আৰু অসমীয়া ভাষাৰ লগত অবহৰ্ত্ত ভাষাৰ বৈয়াকৰণিক মিল সম্পৰ্কে সমীক্ষা	শ্ৰী তুলসী ৰবিদাস	১০-১১
★ আয়ুৰ্বেদ : পৰিচয়াত্মক আলোচনা	মৃগাল বৰ্মন	১২-১৫
★ শিক্ষাদানত সৃষ্টিশীলতা : শিক্ষকৰ ভূমিকা	আজিজুল হক	১৬-১৮

বাংলা বিভাগ :

★ লোকায়ত বাংলা সম্পৰ্কে বঙ্কিমচন্দ্ৰৰ ধাৰণাৰ সন্ধান	ড° বনশ্ৰী ব্যানার্জী	১৯-২২
--	----------------------	-------

সংস্কৃত বিভাগ :

★ সংস্কৃতবাণ্য়মে সাহিত্যে চ পৰ্যাবৰণচেতনা	পৰমেশ্বৰ ৰায়	২৩-২৫
--	---------------	-------

ENGLISH SECTION :

★ How much the women are safeguarded in the male dominated Indian society	Mr. Mazibar Rahman	২৬-২৮
★ The Missing Language Movement in Assam	Saiful Islam Sarkar	২৯-৩০
★ Significance of Library in Modern Age	Haridas Karmakar	৩১-৩২
★ Climate Change : Impacts on Human Health	Sajal Kumar Sen	৩৩-৩৫
★ Pollution and change of Environment in Assam	Ganesh Ch. Saha	৩৬-৩৮
★ A preliminary Study on Quantity Analysis of Fluoride in Agomani Block of Dhubri district.	Pranab Kr. Poddar	৩৯-৪২
★ Bodo-Kachari in Assam	Smriti Roy	৪৩-৪৬
★ Moral Values in the light of Holy Quran and Hadith	Dr. Md. Abu Bakkar Mondal	৪৭-৪৮

ৰাজবংশী ছোল্লোকত অংকৰ আভাস : এটি দৃষ্টিপাত

সুনীলচন্দ্ৰ ৰায়

সহকাৰী অধ্যাপক

প্ৰগতি মহাবিদ্যালয়, আগমনী

কোচ-ৰাজবংশী সকল প্ৰকৃতিৰ লীলাভূমি সুবিশাল ভাৰতবৰ্ষৰ উত্তৰপূৰ্ব কোণত বসবাস কৰা এটি লেখত লৰলগীয়া জনগোষ্ঠী। অসমৰ বাবে বৰণীয়া সংস্কৃতিত কোচ-ৰাজবংশী সকলৰ অৱদান অপৰিসীম। ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ যুগ পৰম্পৰাবাহিত লোকসংস্কৃতি অত্যন্ত সমৃদ্ধ। লোকসংস্কৃতিৰ অবিচ্ছেদ্য এটি অংশ হ'ল লোকসাহিত্য। ৰাজবংশী লোকসাহিত্যৰ প্ৰধান অংগ ছোল্লোকবোৰ পৰম্পৰাগতভাৱে যুগ যুগ ধৰি মানুহৰ মুখে মুখে প্ৰচলিত হৈ আহিছে। এই ছোল্লোকবোৰক অসমীয়া ভাষাত 'সাঁথৰ' বুলি কোৱা হয় আৰু ইংৰাজী ভাষাত ইয়াক 'ৰিডল' বুলি কোৱা হয়। ছোল্লোক শব্দটোৰ সহজ অৰ্থ হ'ল 'বহস্য' অৰ্থাৎ অজ্ঞাত তত্ত্ব বা গুপ্ত সত্য।

লোকসাহিত্যৰ বিশিষ্ট গৱেষক লীলা গগৈৰ মতে 'সাঁথৰ' শব্দৰ বুৎপত্তিগত অৰ্থ হ'ল- 'প্ৰশ্ন শুনি য'ত সাঁতুৰি অৰ্থ বিচাৰিব লাগে, সেয়ে সাঁথৰ'। পৃথিবীৰ প্ৰায় সকলোবোৰ জাতি-জনগোষ্ঠীৰ মাজত এই ছোল্লোকবোৰৰ (সাঁথৰ) প্ৰচলন দেখা পোৱা যায়। বিভিন্ন আ-অলংকাৰ আৰু ছন্দৰ সহায়েৰে ছোল্লোক বিলাকৰ প্ৰকাশ কৰা হয়। Oxford Advanced Learners Dictionary -ত ইয়াৰ অৰ্থ এনেদৰে আছে, 'A question that is difficult to understand and that has a surprising answer that you asked somebody as game'। ইয়াৰ পৰাই বুজিব পাৰি ছোল্লোকবোৰ হ'ল চাতুৰ্য্যপূৰ্ণ শব্দৰে সঁজোৱা প্ৰশ্নৰ খেল। গতিকে চতুৰালিয়েই হ'ল ছোল্লোকৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। কিন্তু দুখৰ বিষয় যে, বৰ্তমানৰ ৰাজবংশী সমাজত ইয়াৰ প্ৰচলন নাই বুলিয়েই ক'ব পাৰি। ছোল্লোক বিলাক কওঁতাৰ আৰু ইয়াৰ উত্তৰ দিওঁতাৰ প্ৰখৰ বুদ্ধি আৰু তীক্ষ্ণ প্ৰতিভাৰ প্ৰয়োজন। এই বোৰৰ আচল তত্ত্বৰ পৰম্পৰা বিচাৰিলে দেখা যায় যে, প্ৰাচীন কালত বিদ্বান আৰু পণ্ডিত ব্যক্তিৰ উপৰিও গৃহস্থী কৃষিজীৱী মানুহৰ মাজতো ইয়াৰ ব্যাপক প্ৰচলন আছিল।

সমাজতাত্ত্বিক দিশত এই ছোল্লোক বিলাকৰ অধ্যয়ন আৰু গৱেষণাৰ বহুতো বিষয়বস্তু আছে। যিবোৰ বিষয়বস্তুকলৈ কোনো পণ্ডিত বা বিজ্ঞ ব্যক্তিয়ে তেনেকৈ আলোচনা-বিলোচনা কৰা দেখা নাযায়। যদি কোনো উৎসাহী গৱেষকে এই ছোল্লোকবোৰৰ বিষয়বস্তুৰ ওপৰত গৱেষণা কৰিবলৈ আহে তেন্তে তেওঁ হয়তো অনায়াসে বিপ্ৰবিদ্যালয়ৰ ডক্টৰেট ডিগ্ৰী লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

অঞ্চল ভেদে ছোল্লোকবিলাকৰ বিভিন্ন নাম আছে, যেনেকোষ্ঠী-ছিঙ্লুক, ছিঙ্কা, শিঙ্লুক, ফাকিলি ইত্যাদি। এই সম্পৰ্কে ড০ বীৰেন্দ্ৰনাথ দত্তই তেখেতৰ 'Folk culture of the Goalpara region' গ্ৰন্থত উল্লেখ কৰিছে-'Riddle in Goalpara are called by various names in different parts of the region, people in some parts called them chilka or sollok obviously corruption from the sanskrit sloka'।

যিকি নহওঁক অত্যন্ত পৰিতাপৰ বিষয় যে কালৰ কুটিল গ্ৰাসৰ ফলত ইতিমধ্যেই কিছুমান ছোল্লোক নোহোৱা হৈছে আৰু যিখিনি আছে সিয়ো অনাদৃত আৰু লুপ্ত হোৱাৰ পথত। সেয়ে এই বিলাক যদি আমি সংগ্ৰহ কৰি উপযুক্ত সংৰক্ষণৰ প্ৰৱন্ধত ৰাজবংশী ভাষাৰ ছোল্লোকবোৰত অংকৰ নিদৰ্শন কীদৰে প্ৰতিভাত হৈছে, তাৰে কিছুমান ছোল্লোক উত্তৰৰ সৈতে দাঙি ধৰা হ'ল।

১। হাতুৰ, বাটাল, বাইশখান চোৰে নিয়া গেইল তিনখান আৰ থাকে কয় খান।।

উ : নাইখান অৰ্থাৎ '০'

- ২। তিন তেৰো, আৰো বাৰো নয় দিয়া যোগ কৰো মোৰ স্বামীৰ এই নাম পাৰ কৰি দেও বাৰী যাং ।।
উঃ $৩ \times ১৩ = ৩৯ + ১২ = ৫১ + ৯ = ৬০$ অৰ্থাৎ মানুহজনৰ নাম যাঠী ।
- ৩। ছাগলেৰ হয় পোৱা পোৱা, গাইয়েৰ হয় একশেৰ, মৈষেৰ হয় পাঁচশেৰ। ছাগল, গৰু আৰ মৈষ মিলিয়া
যাতে হয় ২০ টা আৰ দুধো যাতে হয় ২০ শেৰ।
উঃ ছাগল - ১৬ টা = ৪ শেৰ
গাই - ১টা = ১ শেৰ
মৈষ - ৩ টা = ১৫শেৰ
মুঠ ২০টা = ২০ শেৰ
- ৪। একনা গাছ তিনিশ পয়ষটি হাত লম্বা, বাৰোটা ডাল, তিৰিশটা তাৰ পাতা। ১৫ টা ধওলা আৰ ১৫ ট কালা।
উঃ ১ বছৰ অৰ্থাৎ ৩৬৫ দিন, ১২ মাহ, ৩০ দিন আৰু ১৫ দিন গুৰুপক্ষ, ১৫ দিন কৃষ্ণপক্ষ।
- ৫। একটা গাছেৰ ডালত দুই বাঁক পাখি আছে। তাৰে এক বাঁকে কয় তোমাৰ একটা আইসো, আমৰা ডবল হই,
আৰ এক বাঁকে কয় তোমৰা একটা আইসো আমৰা, তোমাৰ সমান হই।
উঃ প্রথম বাঁকত = ৭ টা
দ্বিতীয় বাঁকত = ৫ টা
- ৬। একটা পুষ্কৰণীত চাৰিটা ঘাট। চাৰিওটা ঘাটতে তোমাৰ ফুল দিয়া পূজা দেওৱা খাইবে। কথাটা হইল পূজা
দেওৱাৰ জৈন্যে ফুল নিয়া ঘাটত ডোৱাৰ সাথে সাথে ফুল ডবল হইবে। প্রত্যেক ঘাটতে সমান ফুল দিয়া পূজা কৰা
খাইবে। যাতে পূজা দেওৱাও শেষ হয় আৰ ফুলো শেষ হয়। তাইলে কয়টা ফুল নিয়া ডুবিবু আৰ কয়টা ফুল দিয়া
পূজা দিবু।
উঃ ১৫ টা ফুল নিয়া ডুববে আৰ পূজা দিবে ১৬ টা ফুল দিয়া।
 $১৫ \times ২ = ৩০ - ১৬ = ১৪$ প্ৰথম ঘাট
 $১৪ \times ২ = ২৮ - ১৬ = ১২$ দ্বিতীয় ঘাট
 $১২ \times ২ = ২৪ - ১৬ = ৮$ তৃতীয় ঘাট
 $৮ \times ২ = ১৬ - ১৬ = ০$ চতুৰ্থ ঘাট।
- ৭। বগ, বগ বগলী ৪ মাথা ১২ টা ঠেং কোটাই দেখিলা ।।
উঃ গাই, বাছৰ দোৱাল আৰু বাছুরি ধৰা মানুহটা।
- ৮। একটা ঘৰেৰ ১২ টা খাম তিনজন কাৰিকৰে কাম তাৰ নাম কি ?
উঃ ঘড়ী
- ৯। আইছেছ যতো, আইসপে ততো, তাৰ আধাৰো আধা, এক আইসপে জেলা, একশ পূৰণ হইবে শেলা ।।
উঃ আইছেছ $৪৪ + ৪৪ + ১১ + ১ = ১০০$
- ১০। আন্ধাৰ বাইতেৰ পিছলা ঘাটা, বত্ৰিশটা গাছেৰ একটা মাত্ৰ পাতা, তায় কি ?
উত্তৰঃ ৩২ টা দাঁত আৰ জিভা ।
- ১১। আঠ ঠেং, যোপ্প হাঁটু, মাছ মাৰে নিচাটু। ফেলায় জাল তোলে না মাৰে মাছ খায় না।
উত্তৰঃ মকড়া
- ১২। দুই বীৰেৰ বাইশ কান, এই ছোল্লোক ভাংগি দিয়া খাইবে বাটাৰ পান।
উত্তৰঃ বাম = ২ কান, বাবন = ২০ কান ।
- ১৩। ধনাৰ মাৰ তিনজন ছাওৱা, একজনেৰ নাম শেৰ আৰ একজনেৰ নাম আধা শেৰ আৰ একজনেৰ নাম কী?
উত্তৰঃ ধনা ।

- ১৪। দশ মৰ্দে পিঠি আনে দুই মৰ্দে নিয়া যায়আ শিলেৰ উপৰা মাৰে ।
উত্তৰ : উকুন ।
- ১৫। পেট খোল খোল, পিঠি টান, কোন যন্ত্ৰ তিনটা কান ।
উত্তৰ : সাৰিন্দা
- ১৬। দশ ভাইয়েৰ পাঁচ ভাই চায়আ দেখে, আৰ চাইৰ ভাই নুকি থাকে । কেবল এক ভাইয়ে কামাই কৰে, কামাই কৰা শেষ হইলে, দুই ভাইয়ে ধৰিয়া মালাগুলা পাগাৰত ফেলি দেয় ।
উত্তৰ : খৈনী ।
- ১৭। ছয় আংগুল খাল, বাবো আংগুল তাৰ ফাল । ডিকাইতে ডিকাইতে কবলুং নাল, উলটিয়া মাৰলুং তাপৰ । পৰে চপৰ চপৰ ।
উত্তৰ : হামু, গাইন আৰ বাটা গুৰা ।
- ১৮। চাইৰটা শিশি উবুত কৰা, তাতে আছে মধু ভৰা ।
উত্তৰ : গাই গৰুৰ ওলানেৰ বাট ৪টা ।
- ১৯। শুভংকৰেৰ ফাঁকি, ছত্ৰিশত থাকি তিনিশ গেইল, কতো থাকে বাকী ?
উত্তৰ : ৩৩ শ
- ২০। শুভংকৰেৰ ফাঁকি, খামচাত থাকি চিমটা গেইলে, কতো থাকে বাকী ?
উত্তৰ : ৩ টা ।
- ২১। তিন জীৱেৰ তেইশ কান এই ছোল্লোক ভাংগি দিয়া নাতিনীক দিয়া যান ।
উত্তৰ : বাবণ ২০ কান, মানুষেৰ ২ কান আৰু শামুকেৰ ১ কান ।

সহায়ক প্ৰস্থাবলী :

- ১। ড০ প্ৰফুল্লকুমাৰ নাথ : অসমীয়া সাঁথৰৰ সঁফুৰা ।
- ২। Dr. Birendra Nath Dutta : Folk Culture of the Goalpara region.
- ৩। দ্বীজেন নাথ : গোৱালপৰীয়া লোকসাহিত্যৰ দৃষ্টিপাত
- ৪। আবুল হাচান শ্বেখ : গোৱালপৰীয়া সাঁথৰ

বিঃ দ্ৰ : - প্ৰৱন্ধটো প্ৰস্তুত কৰোঁতে আলোচনী আৰু বিভিন্ন ব্যক্তিৰ সহায় লোৱা হৈছে।

শৰৎচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ ‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ আৰু যোগেশ দাসৰ ‘কলপটুকীৰ মৃত্যু’ : এটি তুলনামূলক আলোচনা

মালা মজুমদাৰ
সহকাৰী অধ্যাপিকা, অসমীয়া বিভাগ
প্ৰগতি কলেজ, আগমনী

শৰৎচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ চমু পৰিচয় :

শৰৎচন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ ১৮৭৬ খৃষ্টাব্দৰ ৫ চেপ্তেম্বৰত হুগলী জিলাৰ অন্তৰ্গত দেবানন্দপুৰ নামৰ গাঁৱত জন্ম হয়। শৰৎচন্দ্ৰ বাংলা সাহিত্যৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ গল্পকাৰ আৰু ঔপন্যাসিক আছিল। তেখেতৰ গল্পবোৰত বাংলাৰ পাৰিবাৰিক তথা সামাজিক জীৱনৰ নানা ঘাত-প্ৰতিঘাতৰ চিত্ৰ পোৱা যায়। শৰৎচন্দ্ৰৰ কাশীনাথ, দেবনাথ, স্বামী, বিন্দুৰ ছেলে, বিৰাজ বৌ প্ৰভৃতি গল্পবোৰত পাৰিবাৰিক জীৱনৰ নানা সমস্যা অংকিত হৈছে। তেনেকৈ দেৱদাস, বড়দিদি, পৰিণীতা, চন্দ্ৰনাথ প্ৰভৃতি গল্পবোৰত প্ৰেম সম্পৰ্কীয় স্বচ্ছ আৰু সহানুভূতিপূৰ্ণ অন্তৰ্দৃষ্টিৰ বৰ্ণনা পোৱা যায়। শৰৎচন্দ্ৰৰ গল্পবোৰত সুখ-দুখ, হাঁহি-কান্দোন, নিষ্ঠুৰতা-কোমলতা, সাধুতা-শঠতা আদিৰ বৰ্ণনা ইমানেই প্ৰাণবন্ত, মৰ্মস্পৰ্শী হৈ পৰিছে যে এই ক্ষেত্ৰত তেখেতক বাংলা কথা সাহিত্যৰ জগতত অনন্য বুলিব পাৰি।

‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ গল্পটিৰ চমু আলোচনা :

শৰৎচন্দ্ৰই প্ৰাম্য সমাজত এসময়ত অস্পৃশ্য বুলি গণ্য কৰা কিছুমান সম্প্ৰদায়ক লৈ গল্প লিখিছিল আৰু সেইবোৰৰ ভিতৰত ‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ গল্পটি আটাইতকৈ জনপ্ৰিয়। এগৰাকী অস্পৃশ্য ৰমণীৰ অন্তিম কামনাক কেন্দ্ৰ কৰি উচ্চবৰ্গৰ মানুহৰ চলোৱা অমানুষিক অত্যাচাৰৰ কথা ‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ নামৰ গল্পটিত বৰ্ণনা কৰা হৈছে।

গল্পটি কৰুণ বসান্বক। অভাগী নামৰ নাৰী এগৰাকীৰ কৰুণ জীৱনৰ বৰ্ণনা এই গল্পটিৰ মুখ্য উপকৰণ। অভাগীৰ মৃত্যুকালীন অসহায়তা, স্বামীৰ পদধূলি, ভৰিত আলতাৰ বং লগোৱা, ল’ৰাৰ হাতৰ জুই, চোতালত অভাগীয়ে নিজ হাতেৰে বোৱা বেলগছৰ পাত -ডাল কাটিবলৈ বাধা পোৱা, জমিদাৰৰ নিষ্ঠুৰ আদেশ- এইবোৰে গল্পটিত এক কৰুণ পৰিবেশৰ সৃষ্টি কৰিছে।

গল্পটিত উচ্চ আৰু নিম্ন শ্ৰেণীৰ মাজত থকা পাৰ্থক্যৰ কথা বৰ্ণনা কৰা হৈছে। সমাজত উচ্চ শ্ৰেণীৰ ব্ৰাহ্মণ সকলৰ ক্ষেত্ৰত কেতবোৰ আচাৰ নিয়ম প্ৰযোজ্য, যিবোৰ নিম্ন শ্ৰেণীৰ মানুহৰ বাবে কল্পনাৰ অতীত। সমাজত ব্ৰাহ্মণ সকলৰ প্ৰতি থকা এক অনাহক শ্ৰদ্ধা আৰু সাধাৰণ লোকৰ ধৰ্মভীৰুতাৰ বিৱৰণ গল্পটোত বৰ্ণনা কৰা হৈছে। সমাজৰ এই বৰ্ণ বৈষম্যৰ চিত্ৰ লেখকে অতি সহানুভূতিৰে অংকন কৰিছে। পাঠটোত উচ্চ বৰ্ণৰ মানুহৰ নিষ্ঠুৰতাৰ চৰম নিদৰ্শনো গল্পকাৰে দাঙি ধৰিছে।

‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ গল্পটিত শৰৎচন্দ্ৰই নিম্ন শ্ৰেণীৰ পাত্ৰ-পাত্ৰীকলৈ কাহিনী পৰিকল্পনা কৰিছিল। অনাদৃত সমাজ -জীৱনৰ পৰিচয় ‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ নামৰ গল্পটিত পোৱা যায়। ৰবীন্দ্ৰোত্তৰ বাংলা সাহিত্যৰ দিশ পৰিবৰ্তন শৰৎচন্দ্ৰৰ পৰাই যে আৰম্ভ হৈছিল তাৰ প্ৰামাণ্য নিদৰ্শন হিচাপে “অভাগীৰ স্বৰ্গ” নামৰ গল্পটি উল্লেখযোগ্য। গল্পটিৰ মূল কাহিনী আৰম্ভ হৈছে অভাগীৰ মৃত্যু যাত্ৰাক উপলক্ষ্য কৰি। এই মূল বিষয়ৰ প্ৰাৰম্ভত ঠাকুৰদাস মুখাৰ্জীৰ স্ত্ৰীৰ মৃত্যুযাত্ৰাৰ বৰ্ণনা কাহিনীৰ প্ৰাৰম্ভিক ঘটনা প্ৰসঙ্গত যথায়থ। এই যাত্ৰাৰ লগত অভাগীৰ কাহিনীভাগৰ অবিৰ্ভাব শৰৎচন্দ্ৰই অত্যন্ত স্বাভাৱিক ভাৱে উপস্থাপন কৰিছে।

কাঙালীৰ মাক অভাগীৰ ভাগ্য শৈশৱৰ পৰাই সুস্পন্ন নাছিল। কিন্তু অভাগীৰ সৌভাগ্য দেৱতাই তাইক কোনো ফালৰ পৰা বঞ্চিত কৰা নাই। অভাগী মাতৃ হৈছিল, আৰু সন্তানৰ স্নেহেই তাইক আত্মত্যাগৰ পথ দেখুৱাইছিল।

সাধাৰণতে অস্পৃশ্য সকলৰ সমাজত বহুবিবাহ পুৰুষ অথবা নাৰীৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰচলিত আছিল। অভাগীৰ স্বামীয়ে তাইক ত্যাগ কৰিলেও একমাত্ৰ কাঙালীৰ বাবেই অভাগীয়ে দ্বিতীয় বাৰ বিয়াত নবহিল। মাতৃহীন অভাগীয়ে স্বামীৰ মৰম, স্নেহৰ পৰাও বঞ্চিত। সেয়েহে কাঙালীক তাইৰ নিজৰ জীৱনৰ কথা স্মৰণ কৰি সমস্ত স্নেহ-মমতাৰে আকোৱালি ৰাখিব বিচাৰিছিল। মুঠতে, মাতৃত্বৰ গৌৰৱে ভাগ্যহীন জীৱনতো তাইক শান্তিৰ আলোক দেখুৱাইছিল। অভাগী আৰু কাঙালীৰ জীৱননিৰ্বাহৰ চিত্ৰ বৰ্ণনাৰ জৰিয়তে শৰৎচন্দ্ৰই আচলতে বৰ্ণ বৈষম্যই যুগ পৰিবৰ্তনৰ লগে লগে সমাজত যে কিছুমান নিষ্ঠুৰ ব্যৱস্থা প্ৰবৰ্তন হৈছিল তাকে দাঙি ধৰিছে। লিখকে অভাগীৰ মৃত্যুৰ মাজেৰে সমাজৰ অনুভূতিহীন হৃদয়ৰ পৰিচয় দাঙি ধৰিছে। অস্পৃশ্য ঘৰৰ নাৰী অভাগীৰ প্ৰাণৰ মূল্য কাঙালীৰ বাবে যিমান বেচিয়েই নহ'ওক, প্ৰাম্য সমাজৰ উচ্চবৰ্গীয় মুৰব্বী সকলৰ বাবে সেয়া অতি নগণ্য। অভাগীৰ ভাগ্য অপ্ৰসন্ন। সমাজ সহানুভূতিহীন, কিন্তু তাইৰ আশা দৃঢ়। প্ৰিয়তম সন্তানক নিষ্ঠুৰতা কৰি তাই মৃত্যু যাত্ৰা কৰিছিল। সতীত্ব আৰু মাতৃত্ব এই দুই সম্পদেৰে অভাগী গৌৰৱান্বিত। মৃত্যুৰ মাজেৰে নাৰী জীৱনৰ এই গৌৰৱখিনি প্ৰমাণ কৰি অভাগী চহকী হৈ পৰিছিল। অভাগীৰ মৃত্যুৰ পাছত কাঙালীৰ দুৰ্ভোগ আৰম্ভ হৈছিল। নিম্নবৰ্গৰ মানুহৰ শাসন যাত্ৰা যে মূল্যহীন আৰু এনে ইচ্ছা পোষণ কৰা সিহঁতৰ পক্ষে অযুক্তিকৰ সেয়া কাঙালীয়ে উপলব্ধি কৰিছিল কাঠৰ অভাৱত মাকৰ মৃতদেহ সংকাৰ কৰিব নোৱাৰা অৱস্থাত। কিয়নো অভাগীৰ দেহ সংকাৰৰ বাবে নিজৰ চোতালত থকা অভাগীয়ে নিজহাতে বোৱা বেগলগছৰ ডাল কাঙালীয়ে কাটিবলৈ গৈ চিপাহীৰ পৰা আৰম্ভ কৰি জমিদাৰ, কৰ্মচাৰী আৰু অন্যান্য সকলৰ পৰা নানা ধৰনৰ লাঞ্ছনা সহ কৰিবলগীয়া হৈছিল। তাৰ পাছত কাঙালীয়ে মাকৰ মৃতদেহটো নদীৰ চৰত গাঁত এটি কৰি গুৱাই এটি জুমুঠিৰে মাকৰ মুখস্পৰ্শ কৰি মাটিৰে পুঁতি থৈছিল। গল্পটিত জাত-পাতৰ সংকীৰ্ণতা আৰু লগতে সামাজিক বৈষম্যৰ চিত্ৰও অতি মৰ্মস্পৰ্শী ৰূপত গল্পকাৰে ফুটাই তুলিবলৈ সক্ষম হৈছে।

মুঠতে শৰৎচন্দ্ৰই 'অভাগীৰ স্বৰ্গ' নামৰ গল্পটিৰ মাজেৰে জমিদাৰী ব্যৱস্থাৰ কুফল, মানৱীয় মূল্যবোধৰ অধঃপতনৰ ৰূপটো অতি সফলতাৰে বৰ্ণনা কৰিছে। গল্পটিৰ মাজেৰে জাত-পাতৰ সংকীৰ্ণতাৰ লগতে সামাজিক বৈষম্যৰ ৰূপটো মৰ্মস্পৰ্শী ৰূপত ফুটাই তুলিছিল। গল্পটিত দৰিদ্ৰ নিপীড়িত লোকৰ জীৱনৰ অপৰিসীম কাৰুণ্যৰ লগে লগে তেওঁলোকৰ অনুভূতি আৰু বাস্তৱ জীৱনৰ সংঘাত তথা সংঘৰ্ষৰ চিত্ৰও লিখকে অতি সাৰ্থক ৰূপত বৰ্ণনা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

এনেদৰে 'অভাগীৰ স্বৰ্গ' গল্পটিত এগৰাকী অভাৱী নিম্নবৰ্গৰ নাৰীৰ স্বৰ্গযাত্ৰাৰ আকাঙ্ক্ষা পূৰণৰ প্ৰয়াস অতি কৰুণ ৰূপত বৰ্ণিত হৈছে।

কথাশিল্পী যোগেশ দাসৰ চমু পৰিচয় :

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া সাহিত্যিক সকলৰ ভিতৰত যোগেশ দাস অন্যতম। আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত কৃতী চুটি গল্পকাৰ হিচাপে যোগেশ দাস সৰ্বজনবিদিত। ৰামধেনুৰ পাততেই যোগেশ দাসৰ চুটিগল্পৰ উদ্ভৱণ। অসমীয়া মধ্যবিত্ত সমাজৰ ছবি নিখুঁতকৈ অংকন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত যোগেশ দাস সিদ্ধহস্ত। সৰল বাক্যবিন্যাস, বসাল কথনভঙ্গী, বিষয়বস্তুৰ চুম্বকীয় উপস্থাপন তেখেতৰ সাহিত্য কৰ্মৰ গুণ। গল্পকাৰ যোগেশ দাসে তেখেতৰ লিখনিত কৃত্ৰিম আৰু অতিৰঞ্জিত বৰ্ণনাৰ পৰিবৰ্তে সহজ সৰল ভাষা প্ৰয়োগ কৰিছে। ভাষাৰ সৰলতাই গল্পসমূহক সজীৱ ৰূপ প্ৰদান কৰিছে। ফলস্বৰূপে, পাঠকে গল্পৰ বিষয়বস্তু অনুধাৱন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ মূল্যবোধৰ অবক্ষয়ৰ চিত্ৰ সহজ-সৰল ভাষাৰে প্ৰকাশ কৰিছে যোগেশ দাসে। আন্ধাৰৰ আঁৰে আঁৰে, সঁহাৰি পাই, পপীয়া তৰা, ত্ৰিবেণী, মদাৰৰ বেদনা, পৃথিৱীৰ অসুখ আদি গল্প সংকলনৰ দ্বাৰা গল্পকাৰে অসমীয়া গল্প সাহিত্যলৈ অনবদ্য অৱদান আগবঢ়ায়। তেখেতৰ কেইটামান উল্লেখযোগ্য গল্প হ'ল- কলপটুৱাৰ মৃত্যু, ছিন্নমূল, গঙ্গাধৰ টা ষ্টল, গৰাখহনীয়া, পৃথিৱীৰ অসুখ ইত্যাদি। গল্পকাৰে সহজ-সৰল ভাৱে কাহিনী কে যায় যদিও সেইবোৰত জীৱনৰ গভীৰ অৰ্থ প্ৰকাশ পায়। যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ সাৰ্থক চিত্ৰ ফুটাই তুলিবলৈ গৈ সমাজ আৰু ব্যক্তি উভয়কে তেখেতে চালি-জাৰি চাইছে। ৰোমাণ্টিক স্বপ্নক সজীৱ কৰি তোলাৰ পৰিবৰ্তে তেখেতৰ গল্পই প্ৰকাশ কৰে এক সঁচা বাস্তৱবোধ।

‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ গল্পটিৰ চমু আলোচনা :

যোগেশ দাসৰ ‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ এটি উল্লেখযোগ্য গল্প। এই গল্পত শোষক আৰু শোষিতৰ জীৱন্ত ছবি এখন অঁকা হৈছে। গল্পটিত ধনীৰাম সহজ সবল, দুখীয়া গাঁৱলীয়া ডেকা। প্ৰথমে ধনীৰামে মৌজাদাৰৰ ঘৰত কাম কৰিছিল। এদিনাখন মৌজাদাৰৰ ডাঙৰ ল’ৰাই কিবা কাৰণত ধনীৰামৰ গালত চড় মাৰি ঘৰৰ পৰা উলিয়াই দিলে। ঘৰত তাৰ নানা সমস্যা। বিধৱা ভনীয়েক আৰু তাইৰ দুটি সন্তান ধনীৰামৰ ঘৰতেই থাকে। খেতিবাতি বেছি নাই। মৌজাদাৰৰ পৰিয়ালৰ প্ৰতি ধনীৰামৰ দুৰ্বলতা আছিল কিয়নো ধনীৰামৰ প্ৰেমিকা ৰূপেশ্বৰী মৌজাদাৰৰ ঘৰত বন কৰে। তাইক ধনীৰামে ধেমালীৰে কৈছিল, তাইক এখন ঘোঁৰা গাড়ীত পলুৱাই লৈ যাব কিন্তু মৌজাদাৰৰ পৰিয়ালৰ সুবিধাৰ কাৰণে ধনীৰামে তাৰ প্ৰেমিকা মাউৰী ৰূপেশ্বৰীক তাতে ৰাখি যায়। এদিনাখন ধনীৰামে মৌজাদাৰৰ ঘৰলৈ আহি জানিব পাৰিলে যে ৰূপেশ্বৰী মৌজাদাৰৰ পুতেকৰ দ্বাৰা গৰ্ভৱতী। ধনীৰামে অতি দুঃখিত হ’ল যদিও মুখ খুলি একো কব নোৱাৰিলে। মৌজাদাৰৰ পৰিয়ালে বুদ্ধি কৰি ৰূপেশ্বৰীক আঁতৰ কৰিব বিচাৰিলে। ধনীৰামক দেখি তেওঁলোকে ৰূপেশ্বৰীক তাৰ হাতত গটাব বিচাৰিলে। মৌজাদাৰৰ পৰিয়ালে নানা চলাহী কথাৰে ধনীৰামক পতিয়ন নিয়াবৰ চেষ্টা কৰিলে। ৰূপেশ্বৰীৰ জীৱন ধ্বংস কৰি মৌজাদাৰৰ পৰিয়ালে ছোৱালীজনীক নিজৰ অপকৰ্ম ঢাকি ৰাখিবলৈ ধৰে পৰা আঁতৰাবলৈ নানা ফন্দি পাতিলে। তাৰ বাবে মৌজাদাৰৰ ডাঙৰ ল’ৰাই ধনীৰামক দুশ টকাৰে সহায় কৰিব বিচাৰিলে। ধনীৰামে অভাৱৰ বাবেই টকা দুশ পাই কোনো বিদ্ৰোহ নকৰিলে। ধনীৰামে মনতে ভাবিলে ‘ৰূপকে নিলে মৌজাদাৰ দেউতা, বৰবোপা, আইদেউ আৰু ৰূপে সকলোৱে পাৰ পাব। মৌজাদাৰ দেউতাই কৈছে সিও পাৰ পাব। তুলসীৰ লগত কলপটুৱাৰো মুক্তি হব। সি কলপটুৱা। বাকীবোৰ তুলসী। ঠিকেই, কামটো কৰিলে সকলোৰে ভাল হ’ব। সিও ঘৈণী এজনী পাব’।

ধনীৰামে বিদ্ৰোহ কৰিব নোৱাৰিলে। বিদ্ৰোহ কৰাৰ শক্তি সামৰ্থ্য তাৰ নাছিল। মৌজাদাৰে ঠিক কৰি দিয়া ঘোঁৰা গাড়ীখনতেই ৰূপেশ্বৰীক লৈ সি গাঁৱৰ ঘৰলৈ যাবলৈ ঠিৰাং কৰিলে। এইদৰে ধনবান, ক্ষমতাশালীৰ দুষ্কৃতিৰ বলি হ’ল এগৰাকী গাভৰু। এনেদৰে ধনীৰামৰ দৰে এটি সাধাৰণ গৰীব লোকে নিজৰ মান-সন্মান সকলো জলাঞ্জলি দি মৌজাদাৰৰ সন্মান ৰক্ষাৰ্থে ৰূপেশ্বৰীক গ্ৰহণ কৰি নিজৰ চাৰিত্ৰিক মহত্বৰ পৰিচয় দিছে আৰু উপলব্ধি কৰিছে যে বৰবোপা ৰূপী তুলসীৰ লগতেই ধনীৰামৰ দৰে কলপটুৱাই মুক্তি লাভ কৰিলে।

তুলনামূলক আলোচনা :

(ক) ‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ গল্পটিত এক সম্প্ৰদায়ে অন্য এক সম্প্ৰদায়ক উৎপীড়ন কৰাৰ ফলত সবল আৰু দুৰ্বলৰ মাজত নানা সমস্যাই দেখা দিছিল।

‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ গল্পটিতো একে ধৰণে সবল আৰু দুৰ্বলৰ মাজত উৎপীড়নৰ চিত্ৰ অংকিত হৈছে।

(খ) ‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ গল্পটিত এগৰাকী নিম্নবৰ্গৰ নাৰীৰ স্বৰ্গযাত্ৰাৰ আকাঙ্ক্ষাত নানা সামাজিক বাধাৰ কৰুণ চিত্ৰ বৰ্ণনা কৰা হৈছে।

‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ গল্পটিত মৌজাদাৰৰ পুত্ৰৰ দ্বাৰা সন্তান সম্ভৱা ৰূপেশ্বৰীক ধনীৰামে সামান্য টকাৰ মোহত পৰি গ্ৰহণ কৰাৰ কৰুণ চিত্ৰ অংকিত হৈছে।

(গ) অস্পৃশ্য ঘৰৰ নাৰী বা পুৰুষৰ পণৰ মূল্য যিমানেই বেছি নহওঁক কিয় গ্ৰামীণ সমাজৰ উচ্চ বৰ্গীয় মূৰব্বী সকলৰ বাবে সেয়া নিতান্তই নগণ্য। ‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ গল্পটিত অভাগীৰ মৃত্যুৰ পাছত কাঙালীয়ে নানা দুৰ্ভোগ ভুগিবলীয়া হৈছিল। তেনেকৈ ‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ গল্পটিতো ধনীৰাম-ৰূপেশ্বৰীৰ দৰে খাটিখোৱা লোকে আত্মসন্মান বিসৰ্জন দিছিল। মৌজাদাৰৰ ঘৰখনৰ সন্মান ৰক্ষাৰ্থে ধনীৰামে নগদ দুশ টকা আৰু সগৰ্ভা ৰূপেশ্বৰীক নিজ গাঁওলৈ আনিবলৈ কুষ্ঠাবোধ নকৰিলে।

(ঘ) ‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ত উচ্চবৰ্গৰ লোকৰ নিম্নবৰ্গৰ লোকৰ ওপৰত চলোৱা নিপীড়নৰ ছবি স্পষ্ট ৰূপত অংকিত হৈছে। তেনেকৈ ‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ গল্পতো ধনবান আৰু ক্ষমতাবানৰ হাতত নিৰ্ধন আৰু নিৰ্বলীজন নিগৃহীত হৈ আহিছে।

(ঙ) ‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ গল্পটিত জমিদাৰী প্ৰথাৰ ফলত সাধাৰণ লোকৰ বিলাই-বিপত্তি তথা অত্যাচাৰ, নিষ্ঠুৰতাৰ চিত্ৰ বৰ্ণিত হৈছে। আনহাতে ‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ গল্পটিত মৌজাদাৰৰ মৌজাদাৰী ব্যৱহাৰৰ ফলত সাধাৰণ মানুহৰ আশা-আকাঙ্ক্ষা, মানবীৰ মূল্যবোধ আদি নিঃশেষ হোৱাৰ চিত্ৰ ধনীৰামৰ চৰিত্ৰৰ মাজেদি গল্পকাৰে ফুটাই তুলিছে।

(চ) বৰ্ণ-বৈষম্যই যুগ পৰিবৰ্তনৰ লগে লগে সমাজত কিছুমান নিষ্ঠুৰ ব্যৱস্থাৰ প্ৰবৰ্তন কৰিছিল। ‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ নামৰ গল্পটিত অভাগীৰ মৃত্যু কাহিনীৰ মাজেদি সমাজৰ অনুভূতিহীন হৃদয়ৰ পৰিচয় গল্পকাৰে দাঙি ধৰিছে।

‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ গল্পটিত ধনবান-ক্ষমতাবানৰ দুষ্কৃতিৰ বলি হ’ল এগৰাকী নিষ্পাপ গাভৰু। সেই গাভৰু গৰাকীক বন্ধা কৰিবলৈ অপৰাগ হ’ল তাইৰ প্ৰেমিক ধনীৰাম। এইদৰে ধনীৰাম, কপেশ্বৰীৰ দৰে কলপটুৱাৰ অপমৃত্যু ঘটিল।

(ছ) ‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ গল্পটিত জমিদাৰৰ চৰিত্ৰত স্বাৰ্থপৰতা, সংকীৰ্ণ মনোবৃত্তি তথা ব্যক্তিকেन्द्रিকতা স্পষ্ট ৰূপত ধৰা পৰিছে। আনহাতে ‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ গল্পটিৰ মাজেদিও মৌজাদাৰে নিজৰ পুত্ৰৰ অপকৰ্ম ঢাকি মান-সন্মান অটুট ৰখাৰ স্বাৰ্থপৰ নীতিহীন চৰিত্ৰ প্ৰকাশ পাইছে।

উপসংহাৰ :

‘অভাগীৰ স্বৰ্গ’ গল্পটিত নিম্নশ্ৰেণীৰ হিন্দু নাৰীৰ স্বৰ্গযাত্ৰাৰ আকাঙ্ক্ষাই প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। এগৰাকী অভাৱগ্ৰস্ত নাৰীৰ মনোজগতত ক্ৰিয়া কৰা স্বৰ্গযাত্ৰাৰ আকাঙ্ক্ষা পূৰ্ণ কৰিবলৈ গৈ বিভিন্ন সামাজিক পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হোৱাৰ চিত্ৰও বৰ্ণিত হৈছে। গল্পটিত গল্পকাৰ শৰৎচন্দ্ৰই সমাজৰ যি ছবি অংকন কৰিছে তাত প্ৰতিফলিত হৈছে এক সম্প্ৰদায়ে অন্য সম্প্ৰদায়ক উৎপীড়ন কৰাৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা নানা সমস্যা। এনে সমস্যাবোৰৰ উদ্ভৱ হৈছে সমাজৰ সঙ্কল আৰু দুৰ্বল শ্ৰেণীৰ মাজত স্বভাস্কিসিদ্ধ বৰ্ণনাৰ কৌশল, ভাষাৰ দক্ষতা, যথাযথ সংলাপ পয়োগৰ জৰিয়তে গল্পকাৰে অসামান্য দক্ষতাৰ পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হৈছে।

‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ গল্পটিতো শোষক আৰু শোষিতৰ জীৱন্ত চিত্ৰ এখন অংকন হৈছে। দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ পাছত অসমত এমুঠি লোকৰ হাতত অবাঞ্ছিত বাৰে বহু ক’লা টকা জমা হ’ল। এনে ক’লা টকাই আঢ়ায়ন্ত পৰিয়ালৰ নীতি-নিষ্ঠা অনিশ্চয়তাৰ দিশলৈ আগবঢ়াই লৈ গ’ল। ক’লা টকাই মানুহৰ সভ্যতা-সংস্কৃতিকো ক’লা কৰিলে। মানুহৰ প্ৰতি সহজাত মৰম এই আঢ়ায়ন্ত লোকৰ নাই। এনে এটি পটভূমিতেই ‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ গল্পটি ৰচিত। গল্পটিত গল্পকাৰে কম পৰিসৰৰ ভিতৰত চৰিত্ৰ সমূহ বৰ্ণনা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। মুঠতে দুয়োটা গল্পতে গল্পকাৰদ্বয়ে অসামান্য দক্ষতাৰ পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হৈছে।

সহায়ক গ্ৰন্থ :

- ১। নাথ, ড০ প্ৰফুল্ল কুমাৰ - তুলনামূলক ভাৰতীয় সাহিত্য বিচাৰ আৰু বিশ্লেষণ, প্ৰকাশক : বনলতা
- ২। মহন্ত বেজবৰুৱা, ড০ নীৰাজনা - তুলনামূলক ভাৰতীয় সাহিত্য, প্ৰকাশক : বনলতা
- ৩। শইকীয়া, চন্দ্ৰপ্ৰসাদ - গৰীয়সী, সপ্তম বছৰ, পঞ্চম সংখ্যা
- ৪। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় - তুলনামূলক সাহিত্য আৰু অনুবাদ প্ৰসঙ্গ
- ৫। অসম সাহিত্য সভা - অসমীয়া গল্পগুচ্ছ, প্ৰকাশক : বনলতা
- ৬। অমিতাভ দাস (সম্পাদনা) - শৰৎ ৰচনা সমগ্ৰ, বসাক বুক সেন্টাৰ, কলকাতা

(বিঃ দ্ৰঃ স্নাতকোত্তৰ মহলাত পঢ়ি থকা অঙ্কস্থৰ কিছু নোটৰ সহায় লোষ্ট্ৰ হৈছে)

আৰবী ভাষাৰ পৰিচিতি আৰু অৱস্থিতি

ড० মোঃ ছানোৱাৰ হুছাইন
সহকাৰী অধ্যাপক, আৰবী বিভাগ
প্ৰগতি মহাবিদ্যালয়, আগমনী

বৰ্তমান বিশ্বত অধিক জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰা ভাষাগোষ্ঠীৰ ভিতৰত আৰবী ভাষা এটি অতি জাকত জিলিকা ভাষা। আৰবী ভাষাৰ মূল 'ছেমেটিক' ভাষা গোষ্ঠীৰ এটা প্ৰধান অংশ, যি ভাষা গোষ্ঠীয়ে হিব্ৰু, ফনেছিয়ান আৰু এৰামাইক ভাষাক সাঙুৰি লৈছে। আৰবী ভাষাবিদ সকলে ধাৰণা কৰে যে, প্ৰায় দুই হেজাৰ বছৰ আগত আৰবৰ বেদুইন ন'মেডিক গোত্ৰৰ মাজত এৰামাইক ভাষাৰ পৰা আৰবী ভাষাই প্ৰকাশ পাইছিল।

খ্ৰিষ্টীয় ষষ্ঠ শতাব্দীৰ বৃহত্তৰ আৰবৰ অধিবাসী সকলে যি আৰবী ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিছিল, সেইটোৱেই আছিল সকলো আৰব উপভাষাৰ মাজত শ্ৰেষ্ঠতম আৰু সেই ভাষাই পৰবৰ্তী সময়ত আচল আৰবী ভাষা হিচাপে পৰিচিতি লাভ কৰিছে। প্ৰখ্যাত ভাষাবিদ টমাছ নোলডেকি এই প্ৰসংগত নিজৰ মত ব্যক্ত কৰি এইদৰে কৈছে- 'In the 6th Century the inhabitants of the greater part of Arabia proper spoke everywhere essentially the same language. Which as being by far the most important of all Arabic dialects is known simply as the Arabic language'.

ইছলাম ধৰ্মৰ আবিৰ্ভাৱৰ পিছত আৰবী ভাষাৰ যথেষ্ট উৎকৰ্ষ সাধিত হৈছিল। সেই সময়ত গোটেই আৰবত এটাই ভাষাৰ প্ৰচলন হৈছিল, যি ভাষাত 'উকাজ' মেলাত ধৰ্মীয় বক্তৃতা প্ৰদান কৰা হৈছিল, আনুশিৰাৰ দৰবাৰত হীৰাৰ বজা নুমানৰ প্ৰতিনিধি সকলে কথা পাতিছিল আৰু সেই ভাষাতেই হজৰত মোহাম্মদ (ছঃ)ৰ ওপৰত পবিত্ৰ কোৰ-আন শ্ৰবীফ অৱতীৰ্ণ হৈছে আৰু নবী (ছঃ) আৰু তেওঁৰ অনুসৰী সকলে ইছলাম প্ৰচাৰ কৰিছে। এই ভাষাটোৱেই হল প্ৰকৃততে 'ক্লাছিকাল' আৰবী ভাষা।

উমাইয়া শাসক গোষ্ঠীৰ শাসন কালত ইছলামীক বাস্তৱ চাৰিওফালে ব্যাপক ভাৱে বিস্তাৰ লাভ কৰাৰ ফলত 'ক্লাছিকাল' আৰবী ভাষাৰ লোকসকলে ওমান, বাহৰেইন, উত্তৰ ইয়ামেন প্ৰভৃতি অঞ্চলৰ সংস্পৰ্শলৈ আহে আৰু সেই অঞ্চল সমূহতো আৰবী ভাষা বিস্তাৰ লাভ কৰে। এই যুগৰ এক উৎকৃষ্ট অৱদান হল 'হাদীছ' সংকলন। এই হাদীছ সমূহে আৰবী ভাষা আৰু গদ্য সাহিত্যক সাবলীলতা প্ৰদান কৰে। আব্বাসীয় যুগক আৰবী ভাষা সাহিত্যৰ স্বৰ্ণযুগ বুলি অভিহিত কৰা হয়। এই সময়তেই বহুতো সভ্যতা আৰু সংস্কৃতিৰ সোঁত আৰবী ভাষা আৰু সাহিত্যৰ মহাসাগৰত আহি মিলিত হৈ ইয়াৰ চৰম উৎকৰ্ষ সাধন কৰিছে। খ্ৰিষ্টীয় সপ্তম শতিকাত ইছলামীক বিজয় অভিযানৰ ফলত আৰবী ভাষাই নিজৰ ভৌগোলিক সীমাৰেখা অতিক্ৰম কৰি মধ্যপ্ৰাচ্য, উত্তৰ আফ্ৰিকা, পূৰ্ব এছিয়া, আনকি সুদূৰ চীন (খাশগড়) লৈকে বিস্তাৰ লাভ কৰে। ফলত এই বিস্তৃত অঞ্চল সমূহত আৰববাসী সকলে আৰবী ভাষা আৰু সংস্কৃতিৰ বীজ বপণ কৰে।

আৰবী ভাষা আৰু সাহিত্য সাধনাৰ আধুনিক কেন্দ্ৰবিন্দু হ'ল মিছৰ। ১৭৯৮ খ্ৰিষ্টাব্দত নেপোলিয়ন বোনাপাৰ্ট মিছৰ জয় কৰাৰ পাছত তাত আৰবী ভাষা আৰু সাহিত্যৰ এক নতুন দিগন্ত উন্মোচিত হয়। ফৰাচী সকলে তাত সৰ্বপ্ৰথম এখন ছপাশাল প্ৰতিষ্ঠা কৰি কিতাপপত্ৰ আদি মুদ্ৰণৰ যোগেদি নৱযুগৰ সূচনা কৰে। মিছৰৰ খেদিভ মোহাম্মদ আলী পাশা পত্ৰিকা প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত অগ্ৰণী ভূমিকা পালন কৰিছিল। এই সকলোবোৰ ছপা কাৰ্য্য সম্পাদিত হৈছিল আৰবী ভাষাত, যাৰ ফলত আৰবী গদ্য সাহিত্যই এক নতুন গতিধাৰা প্ৰাপ্ত হৈছিল।

বৰ্তমান সময়ত সকলো আৰবী ভাষা-ভাষী মানুহৰ মাজত কথোপকথনৰ নিজস্ব ভঙ্গিমা আছে আৰু গোটেই বিশ্বত এনেকুৱা প্ৰায় ৩০ টা স্থানীয় অপভ্ৰংশ (dialect) বা উপভাষা দেখিবলৈ পোৱা যায়। সি যিয়েই নহওঁক,

আধুনিক উন্নত আৰবী ভাষাই বিশ্ব দৰবাৰত এক নিগাজি ঠাঁই দখল কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে, যিটো সৰ্বস্বত্বৰ আৰবী ভাষা শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত ক্ৰটিহীন বাবেই ব্যৱহৃত হৈ আহিছে।

অধিকাংশ আৰবী ভাষাৰ দেশ আৰব উপমহাদেশত অৱস্থিত, য'ত সাঙুৰ খাই আছে মধ্যপ্ৰাচ্য আৰু উত্তৰ আফ্ৰিকা, যাক গোটেই পৃথিৱীত আৰব বিশ্ব হিচাপে জনা যায়। বৰ্তমান সময়ত বিশ্বৰ বুকুত এনেকুৱা প্ৰায় ২৫ খন দেশ আছে যত আৰবী ভাষাটো দেশৰ Official ভাষা হিচাপে ব্যৱহাৰ হৈ আছে। ইয়াৰ উপৰিও এনেকুৱা ছয়খন সাৰ্বভৌম ৰাষ্ট্ৰ আছে য'ত আৰবী ভাষাক জাতীয় ভাষা হিচাপে স্বীকৃতি প্ৰদান কৰা হৈছে। আজিকালি আৰবী ভাষাই ইয়াৰ ভৌগোলিক সীমাৰেখাৰ বাহিৰেও যথেষ্ট বিস্তৃতি লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। কিয়নো আৰবী ভাষা-ভাষী মানুহবোৰ কেৱল আৰব বিশ্বৰ মাজত সীমাবদ্ধ হৈ নাথাকি পৃথিৱীৰ বিভিন্ন প্ৰান্তলৈ প্ৰব্ৰজন কৰি নিগাজীকৈ বসবাস কৰিবলৈ লৈছে আৰু নিজ নিজ ঠাইত আৰবী ভাষা আৰু সাহিত্য শিক্ষাৰ সাধনাত ব্ৰতী হৈছে। এনেকুৱা অঞ্চল বিলাকৰ ভিতৰত দক্ষিণ পূৰ্ব এছিয়া, ব্ৰাজিল, ইউৰোপ, কানাডা আৰু আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ আদিয়েই প্ৰধান।

আধুনিক উন্নত আৰবী ভাষা শিক্ষাই গোটেই বিশ্বৰ ৪৬৬ মিলিয়নতকৈ অধিক আৰবী ভাষা-ভাষী মানুহৰ মাজত যোগসূত্ৰ স্থাপনৰ বাট মুকলি কৰি তুলিছে। ইয়াৰ উপৰিও এইটো স্পষ্ট ভাৱে পৰিলক্ষিত হয় যে আৰবী ভাষাই পৃথিৱীৰ এনেকুৱা এটা অংশৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰি আছে, যত ব্যৱসায় বাণিজ্য, আবাসন পদ্ধতি, নিৰ্মাণ কাৰ্য্য, প্ৰযুক্তিবিদ্যা আৰু আন আন উদ্যোগৰ ক্ষেত্ৰত উন্নতিৰ চৰম শিখৰত উপনীত হ'বলৈ সক্ষম হৈছে। এই ভাষাই সাধাৰণ মানুহ আৰু বেচৰকাৰী প্ৰতিষ্ঠান সমূহৰ মাজতো ব্যৱসায় বাণিজ্যৰ পথ সুগম কৰি তুলিছে।

Reference Books :

1. R. A. Nicholson - A Literary History of Arabia.
2. Ahmed Hassan Jayyat - Jarikhul Adabul Arabia.
3. Clement Huart - A history of Arabic Literature.
4. Dr. Muhammad Shahidullah - Arabic Shahityar Itibritta.
5. Dewan Abdul Qadir - History of Arabic Language and Literature.
6. Philip K.Hitti - History of the Arabs.

চৰ্যাপদৰ ভাষাৰ উৎপত্তি আৰু অসমীয়া ভাষাৰ লগত অবহট্ট ভাষাৰ বৈয়াকৰণিক মিল সম্পৰ্কে সমীক্ষা

শ্ৰী তুলসী ববিদাস
সহকাৰী অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ
প্ৰগতি কলেজ, আগমনী

চৰ্যাপদৰ ভাষাৰ উৎপত্তি তত্ত্বটো জটিল। প্ৰাকৃত সাহিত্যৰ ভাষা বৈশিষ্ট্য লক্ষ্য কৰি অবহট্ট ভাষাক দুটা স্তৰত পোৱা যায়। (ক) প্ৰাকৃত অপভ্ৰংশ বা অনুসৃত অবহট্ট আৰু (খ) লৌকিক অবহট্ট বা দেশী ভাষা। অবহট্ট ভাষাত সাহিত্য সৃষ্টি হোৱাৰ কালছোৱাত লোক-ব্যৱহাৰৰ কথা ৰূপটো সৰলতৰ হৈ আত্মপ্ৰকাশ কৰিবলৈ লয়; সেয়ে এই অবহট্ট ৰূপটোকে লৌকিক বা অৰ্বাচীন অপভ্ৰংশ বুলি কোৱা হয়। ই প্ৰাকৃত যুগৰ শেষ স্তৰত সমগ্ৰ উত্তৰাঞ্চলৰ লোকজীৱনৰ ভাষা আছিল যদিও ইয়াতো জৈন, বৌদ্ধ আৰু শৈৱনাথ সম্প্ৰদায়ে সাহিত্যাদি সৃষ্টি কৰে; ইয়াৰ ফলত ই প্ৰাকৃত অপভ্ৰংশ বা অপভ্ৰংশৰ সাহিত্যিক ৰূপ অনুসৃত হৈ পৰিছিল। অপভ্ৰংশতকৈ অবহট্টত কথ্যধৰ্মী গুণ বা লৌকিক উপাদান যথেষ্ট বেছি, সেয়েহে ই লৌকিক বা অৰ্বাচীন। ইয়েই আধুনিক ভাৰতীয় আৰ্যভাষা সমূহৰ পূৰ্বৱৰ্তী স্তৰ। ইয়াৰ সময়সীমা খ্ৰিষ্টীয় অষ্টম-নবম শতিকাৰ পৰা দশম-দ্বাদশ শতাব্দী বুলি ধৰিব পাৰি। পূৰ্ব ভাৰতৰ আধুনিক ভাষা সমূহৰ প্ৰথম সাহিত্যিক নিদৰ্শন বুলি আখ্যা দিয়া 'চৰ্যাপদ' প্ৰকৃততে পূৰ্ব ভাৰতৰ প্ৰচলিত অবহট্টৰে নিদৰ্শন। মৈথিলী কবি বিদ্যাপতি অবহট্টৰ প্ৰতিনিধি আৰু তেওঁৰ 'কীৰ্তিলতা' অবহট্টৰ শেষ ৰচনা।
উদাহৰণ স্বৰূপে-

সৰুঅ বাণীবুহঅণ ভাৰই।
পাউঅ ৰসকো মন্ম না পাৰই।।
দেসিল বঅনা সৰজণ মিটধা।
তং তইসণ জংপিঅ অৱহট্টধা।। (কীৰ্তিলতা)

ইয়েই প্ৰকৃততে প্ৰত্ন নব্য ভাৰতীয় আৰ্য (Proto New Indo Aryan)-ৰ আধুনিক আৰ্য ভাষা সমূহৰ 'উপক্ৰম পৰ্ব'। খ্ৰিষ্টীয় দশম-দ্বাদশ শতাব্দীৰ ভিতৰত ৰূপটোৰ স্থিতিকাল বুলি কব পাৰি। এই স্তৰৰ ভাষাৰ বৈশিষ্ট্য হ'ল অৱহট্টৰ ৰূপৰ লগত প্ৰত্ন নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ ৰূপৰ মিশ্ৰণ। এনে সংমিশ্ৰিত ৰূপ বিভূত হোৱাৰ ফলত চৰ্যাপদৰ ভাষাৰ জন্ম হয়।

পাণ্ডিত ২ৰপ্ৰসাদ শাস্ত্ৰীয়ে নেপালৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰা 'দোহা কোষ, চৰ্যাপদ, ডাকার্ণব'-এই তিনিখন গ্ৰন্থৰ ভিতৰত দোহা কোষত সন্নিবিষ্ট সৰহপাদ, কাহপাদ, তিল্লোপাদৰ দোহাবিলাক অবহট্টৰ প্ৰাচীন ৰূপৰ নিদৰ্শন। আনহাতে এই সকল সিদ্ধাচাৰ্যৰে চৰ্যাপদৰ দোহাত অবহট্টৰ ৰূপৰ লগত প্ৰত্ন নব্য আৰ্য ভাষাৰ মিশ্ৰণ ঘটে। ধৰ্মচৰ্চা কৰাৰ কাৰণে সিদ্ধাচাৰ্য সকলে এফালে অপভ্ৰংশৰ ছায়াযুগ প্ৰাচীন অবহট্টত ৰচনা কাৰ্য কৰিছিল আৰু আনফালে প্ৰত্ন নব্য আৰ্য ভাষাৰ ৰূপ সংমিশ্ৰণ কৰি ৰচনা কাৰ্য কৰিছিল। সিদ্ধাচাৰ্য সকলে দোহা কোষত যি ধৰ্ম সাধনাৰ কথা বিবৃত কৰিছে, চৰ্যাপদতো সেই সাধনাৰ কথাকে বিবৃত কৰিছে। মাত্ৰ চৰ্যাপদত নব্য ভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ উদ্ভৱ পৰ্বৰ ভাষাৰ ছাপ পৰিছে। ডাকার্ণব নামৰ বৌদ্ধ তান্ত্ৰিক গ্ৰন্থখন অংশতঃ সংস্কৃত আৰু অংশতঃ অবহট্টত ৰচিত যদিও অবহট্ট অংশত নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ চিন-ছাপ সুস্পষ্ট।

চৰ্যাপদৰ ভাষা লৌকিক অবহট্টৰ অন্যতম নিদৰ্শন। অৰ্থাৎ পূৰ্ব ভাৰতৰ আৰ্যভাষাৰ প্ৰত্ন ৰূপৰ লগত অবহট্টৰ মিশ্ৰণ ঘটিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে চৰ্যাপদৰ দোহাৰ অন্যতম ৰচয়িতা আৰ্যদেৱৰ ৰচনাত উড়িয়াৰ বৈশিষ্ট্য, যেনে অধিকৰণত 'ৰে', 'আছ' ধাতুৰ অতীত কালৰ 'থিল' প্ৰত্যয়ৰ ব্যৱহাৰ, শাস্তিদেৱৰ দোহাত মৈথিলীৰ বৈশিষ্ট্য,

যেনে অতীত কালত 'অল', ভবিষ্যৎ কালত 'অব', বৰ্তমান কালৰ প্ৰথম পুৰুষৰ 'আমি' প্ৰত্যয়ৰ ব্যৱহাৰ, কাহ্ন, সবহ, ভুসুক পাদৰ দোহাত কৰ্মত 'ক', অধিকৰণত 'ত', যষ্ঠীৰ 'ৰ', 'অৰ' আদি বাংলা আৰু অসমীয়াৰ বৈশিষ্ট্য বক্ষিত হৈছে। ড০ সুকুমাৰ সেন ব্ৰজবুলি ভাষাক অবহট্টৰ 'সাম্ৰাজ্য বংশধৰ' বুলি অভিহিত কৰিছে। অবহট্টৰ পৰাই চৰ্যাৰ উৎপত্তি হোৱাৰ দৰে ব্ৰজবুলি ভাষাৰো উৎপত্তি হৈছে। ব্ৰজবুলি ভাষাৰ লগত চৰ্যাপদৰ ভাষাৰ ভাষিক দূৰত্ব কম। অৰ্থাৎ চৰ্যাপদ প্ৰাকৃত অপভ্ৰংশৰ শেষ স্তৰৰ ৰচনা।

অবহট্ট ভাষাৰ লগত অসমীয়া ভাষাৰ বৈয়াকৰণিক সম্পৰ্ক :

- (১) অবহট্টত বিশিষ্ট স্ত্ৰী প্ৰত্যয় 'ঈ', 'ই' অসমীয়াতো বক্ষিত হৈছে।
- (২) অবহট্টৰ বহুবচনাত্মক প্ৰত্যয় 'লোক' অসমীয়াত বক্ষিত।
- (৩) কাৰক, বিভক্তিৰ ঠাইত অনুসৰ্গৰ ব্যৱহাৰ ৰীতি আৰু বিভক্তিৰ পৰা স্বতন্ত্ৰ হৈ অৱস্থান কৰা বৈশিষ্ট্য অসমীয়াতো বক্ষিত হৈছে।

(৪) যৌগিক ক্ৰিয়াৰ ব্যৱহাৰ অবহট্টৰ এক নতুন বৈশিষ্ট্য ; যেনে বিসাম কৰ, ভক্তি কৰ। 'কৃ' ধাতুৰ যোগত এনে যৌগিক ক্ৰিয়াৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। অসমীয়াতো যৌগিক ক্ৰিয়াৰ এনে প্ৰচলন যথেষ্ট।

(৫) বিভক্তিহীন, বা লুপ্ত বিভক্তিৰ পদৰ ব্যৱহাৰ অবহট্টত এক প্ৰকাৰ ৰীতিসন্মত হৈ উঠিছিল; কৰ্তা-কৰ্ম বিভক্তি লুপ্ত হৈ একে আকাৰেৰে পদ প্ৰয়োগ হোৱা ৰীতি অবহট্টৰ মাজেদিয়েই অসমীয়াত আহিছে। অসমীয়াত মুখ্য কৰ্ম যেতিয়া অনিৰ্দিষ্ট হয় বা জাতিবাচক বা জড়বস্তু হয়, কৰ্ম কাৰকত কোনো বিভক্তি যোগ নহয়।

চৰ্যাপদৰ ভাষাৰ উৎপত্তি বিষয়ক তথ্যচিত্ৰ
বৈদিক ভাষা (খ্ৰিঃ পূঃ ১৫০০ অব্দ)

প্ৰাচীন বৈদিক ভাষা
(খ্ৰিঃ পূঃ ১০০০ অব্দ)

অৰ্বাচীন বৈদিক ভাষা
(খ্ৰিঃ পূঃ ৬০০ অব্দ)

ঋক্বেদ, যজুৰ্বেদ, সামবেদ, অথৰ্ববেদ

ব্ৰাহ্মণ উপনিষদ আৰণ্যক

প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য ভাষা (খ্ৰিঃ পূঃ ১৫০০-৬০০ অব্দ)

সাহিত্যিক (বৈদিক)

লৌকিক

মধ্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষা (প্ৰাকৃত), সংস্কৃত
(খ্ৰিঃ পূঃ ৬০০-১০০০ অব্দ)

আদি স্তৰৰ প্ৰাকৃত

ত্ৰগতি স্তৰৰ প্ৰাকৃত

মধ্যস্তৰৰ প্ৰাকৃত

অন্ত্যস্তৰৰ প্ৰাকৃত বা অন্ত্য প্ৰাকৃত

(খ্ৰিঃ পূঃ ৬০০-১০০০)

(খ্ৰিঃ পূঃ ১০০-৩০০)

(খ্ৰিঃ পূঃ ১০০-৬০০)

(খ্ৰিঃ পূঃ ৬০০-১০০০ অব্দ)

আয়ুৰ্বেদ : পৰিচয়াত্মক আলোচনা

মৃগাল বৰ্মন
সহকাৰী অধ্যাপক,
প্ৰগতি কলেজ আগমনী

পৰিচয় : আয়ুৰ্বেদ হ'ল এক অত্যন্ত প্ৰাচীন চিকিৎসা শাস্ত্ৰ। প্ৰাচীন আচাৰ্য্য সকলৰ মতে এই আয়ুৰ্বেদ হ'ল শাস্ত্ৰত অনাদি স্বভাৱ সংসিদ্ধ, লক্ষণযুক্ত তথা ভাৱস্বভাৱনিত্য। আয়ু তথা ইয়াৰ বেদ (জ্ঞান) অনাদি হোৱা বাবে আয়ুৰ্বেদো অনাদি। সৃষ্টি চেতন (জীৱ) আৰু অচেতন (জড়) হিচাপে দুই প্ৰকাৰ। চেতন পদাৰ্থত যেতিয়ালৈকে চেতনাৰ অনুবন্ধ থাকে, সেই সময়খিনিকে 'আয়ু' বুলি কোৱা হয়। আনহাতে আয়ুসম্বন্ধীয় প্ৰত্যেক জ্ঞেয়বিষয়ক জ্ঞান (বেদ)-ক 'আয়ুৰ্বেদ' বুলি কোৱা হয়।

মানুহ তথা প্ৰত্যেক প্ৰাণীয়েই সৃষ্টিৰ আৰম্ভনিৰে পৰা নিজৰ হিত তথা অহিত সম্বন্ধে জ্ঞান ৰাখিছে। নিজৰ আয়ুসৰ বৃদ্ধি তথা হ্ৰাসৰ কাৰণ সমূহৰ জ্ঞানো তেওঁলোকে পাই আহিছে। আনকি উত্তৰোত্তৰ নতুন নতুন উপায়ৰো অবলম্বন তথা অনুসন্ধান কৰি আহিছে। এনেকৈয়ে আয়ু (জীৱন আৰু বেদ (জ্ঞান) দুয়োটাই সদায়েই একেলগে আছে আৰু থাকিবই। সেয়েহে 'আয়ুৰ্বেদ'ক নিত্য, শাস্ত্ৰত আৰু অনাদি বুলি কোৱা হয়।

আয়ু তথা আয়ুৰ্বেদৰ লক্ষণ :

ভাৰতীয় চিকিৎসা বিজ্ঞান জগতত 'আয়ুৰ্বেদ' হৈছে প্ৰাচীন চিকিৎসা ব্যৱস্থা। আয়ুৰ্বেদ শব্দৰ অৰ্থ হৈছে আয়ুস অৰ্থাৎ জীৱন দশাৰ বেদ। 'আয়ুস' মানে জীৱন চক্ৰ আৰু বেদ মানে জ্ঞান, অনিৰ্বচনীয়া জ্ঞান। আয়ুৰ্বেদ হৈছে জীৱন ধাৰণৰ বিজ্ঞান, যত ভাল, বেয়া, সুখ, অসুখ আদি বিষয়সমূহ সন্নিবিষ্ট হৈ আছে। ঋচৰক সংহিতাকৃত আয়ুৰ্বেদ শব্দৰ ব্যুৎপত্তি এনেদৰে দিয়া হৈছে-

হিতাহিতং সুখং দুঃখমায়ুস্তস্য হিতাহিতম।

মানং চ তচ্চ মস্ত্ৰোক্তমায়ুৰ্বেদঃ স উচ্যতে ॥ (চৰক সংহিতা সূত্রস্থান, ১/৪১)

অৰ্থাৎ যি শাস্ত্ৰত হিতময় বা উপকাৰী, অহিতময় বা অপকাৰী, সুখময়, দুঃখময় তথা আয়ুৰ বাবে হিতকৰ বা অহিতকৰ দ্ৰব্য, গুণ, কৰ্ম আৰু আয়ুৰ প্ৰমাণ আৰু লক্ষণৰ দ্বাৰা আয়ুৰ বৰ্ণনা কৰা হয় তাকেই আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰ বোলে।

'আয়ু' শব্দৰ সংজ্ঞা 'চৰক সংহিতা'ত এনেদৰে পোৱা যায়

শৰীৰেন্দ্ৰিয়সত্ৰায় সংযোগো ধাৰি জীৱিতম্।

নিত্যগশ্চানুবন্ধশ্চ পৰ্য্যায়ৈৰায়ুৰ্ভব্যতে ॥ (চৰক সংহিতা সূত্রস্থান, ১/৪২)

অৰ্থাৎ শৰীৰ, ইন্দ্ৰিয়, মন আৰু আত্মাৰ সংযোগক 'আয়ু' বুলি কোৱা হয়। আনহাতে আয়ুৰ পৰ্য্যায়বাচক শব্দ হৈছে-(১) ধাৰি অৰ্থাৎ শৰীৰক ধাৰণ কৰি থকা (২) জীৱিত (প্ৰাণক ধাৰণ কৰা) (৩) নিত্যগ (প্ৰতিদিনে আয়ুস গৈ থাকে), (৪) অনুবন্ধ (আয়ুৰ সম্বন্ধ পৰ, অপৰ শৰীৰৰ লগতে অথবা প্ৰাণৰ লগত সদায় লাগি থকা) এই আয়ু চাৰি প্ৰকাৰৰ - সুখায়ু, দুঃখায়ু, হিতায়ু আৰু অহিতায়ু।

'আয়ু' মানে হৈছে জীৱিত (তত্র আয়ুর্জীৱিতমুচ্যতে, কাশ্যপ) আৰু 'বেদ' মানে হৈছে জ্ঞান। এই শাস্ত্ৰক আয়ুৰ্বেদ বুলি কিয় কোৱা হৈছে ? এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰত চৰকে কৈছে, যিয়ে আয়ু সম্বন্ধে জ্ঞান দিয়ে, সেয়াই আয়ুৰ্বেদ। এই আয়ুৰ্বেদে কেনেকৈ আয়ুৰ জ্ঞান দিয়ে ? এই প্ৰসংগত কব পাৰি যে নিজৰ লক্ষণৰ দ্বাৰা সুখ, অসুখ (দুঃখ), হিত, অহিত, প্ৰমাণ আৰু অপ্ৰমাণৰ দ্বাৰা আয়ুৰ উপদেশ দিয়ে। কিয়নো, এই আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰৰ দ্বাৰাই আয়ুয্য (আয়ুৰ কাৰণে হিতকাৰী), অনায়ুয্য (আয়ুৰ কাৰণে হানিকৰ), দ্ৰব্য, গুণ, কৰ্মৰ জ্ঞান হয়। সেই কাৰণে ইয়াক আয়ুৰ্বেদ বুলি কোৱা হৈছে।

আয়ুৰ্বেদ শব্দটোৰ নিৰ্বাচন :

আয়ুৰ্বেদ শব্দটোৰ নিৰ্বাচন এনেদৰে পোৱা যায়- 'আয়ুঃ বেদয়তি ইতি আয়ুৰ্বেদঃ' অৰ্থাৎ যি শাস্ত্ৰই আয়ু অৰ্থাৎ জীৱন সম্বন্ধে জ্ঞান দিয়ে, সেয়াই আয়ুৰ্বেদ। সেইদৰে, 'আয়ুৰ্য্যাণি অনায়ুৰ্য্যাণি চ দ্ৰব্যগুণ কৰ্মাণি বেদয়তি অতঃ অপি আয়ুৰ্বেদঃ'। অৰ্থাৎ, যি শাস্ত্ৰই দীৰ্ঘ আৰু হ্রস্ব জীৱনৰ বাবে দ্ৰব্য, গুণ, কৰ্মৰ জ্ঞান দিয়ে সেয়াই আয়ুৰ্বেদ। ঠিক একেদৰে, যি শাস্ত্ৰই আয়ুৰ বিষয়ে জ্ঞান দিয়ে আৰু ব্যাখ্যা দিয়ে, সেয়াই আয়ুৰ্বেদ।

সুশ্ৰুত সংহিতাত (সূত্রস্থান, ১/৫১) কোৱা হৈছে যে, যি শাস্ত্ৰত আয়ুৰ জ্ঞান নিহিত হৈ আছে তাকেই আয়ুৰ্বেদ বুলি কোৱা হৈছে। নাইবা, যি শাস্ত্ৰৰ জৰিয়তে আয়ু লাভ কৰা হয়, তাকেই আয়ুৰ্বেদ বোলে। আন আন ঠাইত এনেদৰেও পোৱা যায়- যি শাস্ত্ৰই আয়ু সম্বন্ধে জ্ঞান প্ৰদান কৰে, সেয়াই আয়ুৰ্বেদ- 'আয়ুৰ্বেদ্যতে জ্ঞায়তে অনেন ইতি আয়ুৰ্বেদঃ'।

বেদৰ উপবেদৰূপে আয়ুৰ্বেদ :

ঋক্, যজু, সাম আৰু অথৰ্ব- এই চাৰিখন বেদত চাৰিখন উপবেদ পোৱা যায়। এই উপবেদ চাৰিখন হৈছে- আয়ুৰ্বেদ, ধনুৰ্বেদ, গান্ধৰ্ববেদ তথা অথৰ্ববেদ। শৌনকৰ 'চক্ৰবুহু' নামৰ গ্ৰন্থ অনুসৰি 'আয়ুৰ্বেদ' ঋগ্বেদৰ উপবেদ। কিন্তু চৰক, সুশ্ৰুতৰ মতে আয়ুৰ্বেদ অথৰ্ববেদৰ উপবেদ, কাৰণ অথৰ্ববেদত আয়ুৰ্বেদ সম্বন্ধীয় বহুত মন্ত্ৰ পোৱা যায়। অথৰ্ববেদত ৰোগৰ চিকিৎসা, ঔষধৰ উপযোগ, মন্ত্ৰ-চিকিৎসা, সূৰ্য্যকিৰণ চিকিৎসা আদি বিষয়ক মন্ত্ৰ আছে।

আয়ুৰ্বেদৰ অৱতৰণ বা আৰম্ভণি :

বৈদিক কালৰ পৰাই আয়ুৰ্বেদৰ আৰম্ভণি ঘটিছে। চৰক সংহিতা আৰু সুশ্ৰুত সংহিতাত আয়ুৰ্বেদৰ অৱতৰণ বা আৰম্ভণি সম্পৰ্কে পোৱা যায় যে সৃষ্টিকৰ্তা আছিল ব্ৰহ্মা। ব্ৰহ্মাৰ পৰা সৰ্বপ্ৰথমে দক্ষ প্ৰজাপতিয়ে আয়ুৰ্বেদৰ উপদেশ গ্ৰহণ কৰিছিল। তাৰ পিছত দক্ষ প্ৰজাপতিয়ে স্বৰ্গৰ দেবতা সকলৰ চিকিৎসাৰ বাবে স্বৰ্গৰ চিকিৎসক অশ্বিনী কুমাৰ দ্বয়ক আয়ুৰ্বেদৰ জ্ঞান দান কৰিছিল ইয়াৰ পিছত ইয়াৰ উপযোগিতালৈ লক্ষ্য ৰাখি ইন্দ্ৰই আয়ুৰ্বেদৰ অধ্যয়ন কৰিলে। কঠোৰ তপস্যা কৰা ঋষি ভৰদ্বাজে দীৰ্ঘজীৱনৰ ইচ্ছা কৰি ইন্দ্ৰৰ ওচৰত জ্ঞান লাভৰ বাবে শৰণাৰ্জন হয় আৰু ইন্দ্ৰই ভৰদ্বাজক আয়ুৰ্বেদৰ জ্ঞান দান কৰে। স্বাস্থ্য তথা আতুৰ ৰোগীসকলৰ কাৰণে উত্তম পথ দেখুওৱা, হেতু (নিদান), লিংগ (লক্ষণ), ঔষধৰ জ্ঞান শাস্ত্ৰ তথা পূণ্য দিব পৰা - এইয়াই হৈছে ত্ৰিমূৰ্ত্ত আয়ুৰ্বেদ যাক ব্ৰহ্মাই নিজে জানিছিল-

'হেতুলিঙ্গৌষধজ্ঞানং স্বাস্থ্যতৰপৰায়নম্।

(চৰক সংহিতা সূত্রস্থান, ১/২৪)

দেবৰাজ ইন্দ্ৰৰ পৰা আয়ুৰ্বেদৰ পূৰ্ণ জ্ঞান লাভ কৰি ভৰদ্বাজে অগ্নিৰা, জমদগ্নি, বশিষ্ঠ, ভৃগু আদি কৰি পয় ৫২ জন ঋষিক আয়ুৰ্বেদৰ জ্ঞান দান কৰিলে। ভৰদ্বাজে তেওঁৰ শিষ্য আত্ৰেয় পুনৰ্বসুকো এই আয়ুৰ্বেদৰ জ্ঞান প্ৰদান কৰিলে। পিছত আত্ৰেয় পুনৰ্বসুকো সকলো প্ৰাণীৰ পতি দয়া পৰবশ হৈ তেওঁৰ ছয়জন শিষ্যক এই পূণ্যপ্ৰদ আয়ুৰ্বেদৰ জ্ঞান দিলে। এই ছয়জন শিষ্য হৈছে অগ্নিবেশ, ভৈল, জাতুকৰ্ণ, পৰাশৰ, হৰীত তথা ক্ষাৰপানি।

অষ্টাঙ্গ আয়ুৰ্বেদ :

জগৎ সৃষ্টিৰ পিছতে ব্ৰহ্মাই এক লাখ শ্লোক আৰু এহেজাৰ অধ্যায়ত বিভক্ত কৰি এই আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰ ৰচনা কৰিছিল। ইয়াৰ পিছত তেওঁ মানুহৰ স্বল্প জীৱন তথা অল্প মেধাশালীলৈ লক্ষ্য ৰাখি আয়ুৰ্বেদক আঠটা বিভাগত বিভক্ত কৰিছিল। এই আঠটা ভাগক একেলগে অষ্টাঙ্গ বুলি কোৱা হয়।

এই অষ্ট কেইটা- শল্য (Surgery), শালাক্য (ENT & Eye), কায়চিকিৎসা (Internal Medicine), ভূতবিদ্যা (Psychiatry Seizures), কৌমাৰভূত্যা (Obstetrics, Gynecology and Pediatrics), অগততন্ত্ৰ

(The Science of Toxicology), বসায়নতন্ত্র (The Science of Rejuvenation), আৰু বাজীকৰণতন্ত্র (The Science of Aphrodisiac)। আয়ুৰ্বেদৰ এই অষ্টাঙ্গৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণ এনেধৰণৰ-

(ক) শল্য (অস্ত্ৰ চিকিৎসা) : বিভিন্ন ধৰনৰ কাঁইট, ধূলি, ধাতু, লো, হাড়, চুলি, নখ আদি শৰীৰত সোমাই গলে, তাক যি পদ্ধতিৰে উলিয়াই অনা হয়, তাকেই শল্য বোলে। যন্ত্ৰ, শস্ত্ৰ, জুই আদিৰ আঘাতৰ প্ৰতিকাৰো এই বিভাগৰ অন্তৰ্গত। আনহাতে যিবোৰ পৰিঘটকে মানসিক আৰু শাৰীৰিক কষ্ট দিয়ে, সেইবোৰক শল্যৰ ভিতৰত ধৰা হয়। সমস্ত শৰীৰটোকে কষ্ট দিয়া পৰিঘটককে (factors) শল্য বুলি কোৱা হয়, তথা ঔষধৰ যিটো বিভাগ শল্যৰ লগত জড়িত, তাকেই শল্যতন্ত্র বুলি কোৱা হয়। শল্য দুই প্ৰকাৰৰ- শাৰীৰিক (intrinsic) আৰু আগন্তুক বা উপৰুৱা (extraneous)। শাৰীৰিক পৰিঘটক সমূহ হ'ল- দাঁত, নোম, নখ, খাদ্য ভেজালকৰণ, মল আৰু শাৰীৰিক দোষ। আনহাতে শৰীৰত উপৰুৱাকৈ কষ্ট দিয়া পৰিঘটক সমূহেই হ'ল আগন্তুক বা উপৰুৱা।

(খ) শালাক্য (চকু আদিৰ চিকিৎসা : চকু, নাক, কাণ মুখ আদি শৰীৰৰ অংশৰ চিকিৎসাই হৈছে শালাক্য, শলাক (শলা) এডালেই হৈছে এই চিকিৎসাৰ প্ৰধান আহিলা। সেই কাৰণে এই তন্ত্রটোক শালাক্যতন্ত্র বুলি কোৱা হৈছে।

(গ) কায়চিকিৎসা (অন্তৰ্বতী চিকিৎসা) : গোটেই শৰীৰত বিয়পি পৰা অসুখৰ চিকিৎসাই হ'ল কায়চিকিৎসা। জ্বৰ, ৰক্তস্ৰাৱ, যৰা, উন্মাদ, মৃগী, কুষ্ঠ, মধুমেহ, অতিসৰ আদি ৰোগৰ উপশমৰ উপায় ইয়াত বৰ্ণনা কৰা আছে।

আধুনিক চিকিৎসা ব্যৱস্থাত নিম্নোক্ত বিভাগ বা বিষয়সমূহ কায়চিকিৎসাৰ অন্তৰ্গত (Cardiology, Endocrinology, Gastroenterology, Neurology, Hematology, Nephrology, Pulmonology, etc.)

(ঘ) ভূতবিদ্যা (আত্মা সম্বন্ধীয় বিশ্বাস) : ভূতবিদ্যা হৈছে এক প্ৰকাৰৰ মানসিক ৰোগ। দেৱতা, অসুৰ, গন্ধৰ্ব, যক্ষ, ৰক্ষ, পিতৃ (unliberated ancestor), পিশাচ (devil spirit), গ্ৰহ আদিৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত মন আৰু তাৰ উপশমৰ বাবে যজ্ঞ, শান্তিকৰ্ম, বলিহৰণ আদি ব্যৱস্থা এই ভূতবিদ্যাৰ অন্তৰ্গত।

(ঙ) কৌমাৰভূত্য (শিশু বিষয়ক চিকিৎসা) : আয়ুৰ্বেদৰ যি ভাগত শিশুৰ লালন-পালন, শিশুৰ পৰিচৰ্যা কৰা মাতৃ বা ধাত্ৰীৰ স্বাস্থ্য সম্বন্ধীয় আলোচনা কৰা হৈছে, সেয়াই হ'ল কৌমাৰভূত্য। কৌমাৰভূত্যক কৌমাৰতন্ত্র, বালতন্ত্র, বালচিকিৎসা আদি নামেৰেও জনা যায়।

(চ) অগততন্ত্র (সাপ-আদি সৰীসৃপৰ দ্বাৰা কৃত বিষ নিবাৰণ) : আয়ুৰ্বেদৰ যি বিভাগটোত সাপ, কীট, মকৰা, বিছা, নিগনী আদিৰ দ্বাৰা হোৱা বিষ তথা উপশমৰ বিষয়ে আছে, সেই বিভাগৰ নামেই হ'ল অগততন্ত্র।

(ছ) বসায়নতন্ত্র : আয়ুৰ্বেদৰ যি বিভাগটোত যৌৱন স্থিৰে ৰখা, আয়ুৰ বৃদ্ধি, মেধা তথা বল বৃদ্ধি, তথা শৰীৰৰ ৰোগ নিবাৰণৰ শক্তিৰ বৃদ্ধি বিষয়ক আলোচনা আছে, সেই বিভাগটোৱেই হ'ল বসায়নতন্ত্র। বসায়নে আয়ুস্ বৃদ্ধি কৰাত সহায় কৰে। কাৰণ ই শতবৰ্ষতকৈ আয়ুস্ কেনেকৈ বৃদ্ধি কৰিব পাৰি, তাৰ নিৰ্দেশ দিয়ে।

(জ) বাজীকৰণ তন্ত্র : আয়ুৰ্বেদৰ এই বিভাগত বীৰ্য্যৰ (semen) বৃদ্ধিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা আছে। অগ্নিবীৰ্য্য, ক্ষীণবীৰ্য্য তথা বিশুদ্ধবীৰ্য্যৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা আছে। ইয়াৰ উপৰিও মৈথুন শক্তিৰ বৃদ্ধিৰ উপায় সম্পৰ্কেও আলোচনা কৰা হৈছে।

আয়ুৰ্বেদৰ উল্লি আঠ (৮) প্ৰকাৰ বিভাগৰ উপৰিও আৰু কেইটামান বিভাগ আছে, যাক বাদ দি আয়ুৰ্বেদৰ অধ্যয়ন অসম্পূৰ্ণ। সেই বিভাগসমূহ হ'ল- দ্ৰব্যগুণ বিজ্ঞান (Materia-medica), শৰীৰ (Anatomy and physiology), পঞ্চকৰ্ম চিকিৎসা (Five types of purification therapy), প্ৰসূতি (Gynaecology & obstetrics) আদি।

আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰৰ উদ্দেশ্য : আয়ুৰ্বেদঃ ৭ঃ আয়ুৰ্বেদঃ ৭ঃ শৰীৰ, ইন্দ্ৰিয়, মন তথা আত্মাক পৰস্পৰে সংযোগ কৰি ৰখা সময়খিনিকে 'আয়ু' বুলি কোৱা হয়। এক কথাত 'আয়ু' শব্দৰ অৰ্থ হ'ল 'জীৱন' আৰু বেদ শব্দৰ অৰ্থ হ'ল জ্ঞান,

অৰ্থাৎ আয়ুৰ্বেদ শব্দৰ সম্পূৰ্ণ অৰ্থ হ'ল জীৱন সম্পৰ্কে জ্ঞান। এই আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰৰ মূল উদ্দেশ্য হৈছে সুস্থ সকলৰ স্বাস্থ্য অটুট ৰখা আৰু ৰোগাক্ৰান্ত সকলৰ ৰোগ নিৰাময় কৰা।

আয়ুৰ্বেদৰ মতে মানুহে সুস্বাস্থ্যবান হৈ থাকিবৰ বাবে শাৰীৰিক উৎকৰ্ষ সাধনৰ লগতে মানসিক উৎকৰ্ষ সাধনৰো বিশেষ প্ৰয়োজন। সেই মানসিক উৎকৰ্ষ সাধনৰ বাবে আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰৰ ঠায়ে ঠায়ে সৎবাক্য, সদাচাৰ আদিৰ সন্নিবেশ হৈছে। আচাৰ্য্য চৰক ৰচিত 'চৰক সংহিতা' গ্ৰন্থত এই সম্পৰ্কে বৰ্ণনা কৰা আছে যে, যিদৰে ৰসায়ন ঔষধ সেৱন কৰিলে মানুহৰ বল, পুষ্টি আদি সাধন হৈ মানুহৰ আয়ুস বাঢ়ে সেইদৰে আচাৰ, সদাচাৰ, সৎবাক্য অনুশীলনৰ পৰা মানুহৰ উৎকৰ্ষ সাধন হয়।

গতিকে এইটোও আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰৰ এটা উদ্দেশ্য।

যি কি নহওঁক, আয়ুৰ্বেদৰ মূল উদ্দেশ্য হৈছে স্বাস্থ্য ৰক্ষাৰ মূলনীতি বহন কৰি ৰখা। আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰই মানুহৰ ৰোগ নিবাৰণ কৰাৰ উপৰিও জীৱজন্তু আৰু উদ্ভিদৰো ৰোগ নিৰাময়ৰ বিভিন্ন আলোচনা আগবঢ়াইছে। যি কি নহওঁক, ৰোগ নিৰ্মূল কৰাৰ লগতে, কেনেকৈ ৰোগৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত নোহোৱাকৈ স্বাস্থ্য ৰক্ষা কৰিব পাৰি সেই জ্ঞান দিয়াটোৱেই হ'ল আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰৰ মূল উদ্দেশ্য।

কেইখনমান উল্লেখযোগ্য আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰৰ নাম :

- (ক) আচাৰ্য্য চৰক ৰচিত : 'চৰক সংহিতা'
- (খ) আচাৰ্য্য সুশ্ৰুত ৰচিত : 'সুশ্ৰুতসংহিতা'।
- (গ) প্ৰথম বা বৃদ্ধ বাগ্‌ভট ৰচিত : 'অষ্টাঙ্গহৃদয়'।
- (ঘ) দ্বিতীয় বাগ্‌ভট ৰচিত : 'অষ্টাঙ্গসংগ্ৰহ'।

সহায়ক গ্ৰন্থাবলি :

- (ক) সংস্কৃত সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী : হৰমোহন দেৱ গোস্বামী
- (খ) সংস্কৃত সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত : ড० থানেশ্বৰ শৰ্মা
- (গ) সংস্কৃত সাহিত্যৰ ইতিহাস : অধ্যাপক যুধিষ্ঠিৰ গোপ

শিক্ষাদানত সৃষ্টিশীলতা : শিক্ষকৰ ভূমিকা

আজিজুল হক

সহকাৰী অধ্যাপক, দৰ্শন বিভাগ

প্ৰগতি মহাবিদ্যালয়, আগমনী

প্ৰস্তাৱনা :

আনুষ্ঠানিক শিক্ষা প্ৰক্ৰিয়াৰ অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ কাৰ্য হৈছে শিকোৱা আৰু শিকা। এই দুটা বিশেষ কাৰ্যৰ লগত শিক্ষক আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকল জড়িত হৈ আছে। শিক্ষক আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰ মাজত শ্ৰেণী পৰিৱেশত সংঘটিত প্ৰণালীবদ্ধ ভাৱৰ আদান-প্ৰদান, জ্ঞানৰ আদান-প্ৰদান নতুবা পাৰস্পৰিক ক্ৰিয়াকে সৰল অৰ্থত শিকোৱা প্ৰক্ৰিয়া বুলি কোৱা হয়।

এজন সফল শিক্ষক হ'বলৈ হ'লে শিক্ষকজন যথেষ্ট সজ গুণৰ অধিকাৰী হ'ব লাগিব, তাৰ ভিতৰত সৃষ্টিশীলতা এটা প্ৰধান গুণ। শিকোৱা শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়া সফল হ'বলৈ হ'লে এজন শিক্ষকে ছাত্ৰ সকলৰ মনত সৃষ্টিশীলতাৰ ধাৰণা জগাব লাগিব যাতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলে সৃষ্টিশীল মনৰ অধিকাৰী হৈ প্ৰকৃত শিক্ষাৰ দ্বাৰা শিক্ষিত হ'ব পাৰে।

সৃষ্টিশীলতাৰ সংজ্ঞা :

বিভিন্ন দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৰা সৃষ্টিশীলতাৰ সংজ্ঞা বিভিন্ন ধৰণে আগবঢ়াব পাৰি। সৃষ্টিশীলতা হ'ল এজন শিক্ষকৰ মানসিক উৎকৰ্ষ, যাৰ দ্বাৰা পূৰ্ব প্ৰস্তুতি নথকাকৈ যিকোনো শৈক্ষিক সমস্যাৰ সমাধান আগবঢ়াব পাৰে। এয়া হৈছে নতুন অ-গতানুগতিক অ-দ্বিতীয় ধ্যান-ধাৰণাৰ গঠন প্ৰক্ৰিয়া। কিন্তু সকলো ক্ষেত্ৰতে সৃষ্টিশীলতাৰ প্ৰক্ৰিয়া একে ধৰণৰ নহয়। সৃষ্টিশীলতা হ'ল সাধাৰণ জ্ঞান আৰু সামগ্ৰিক, জাগতিক ঘটনাৱলীৰ সম্পৰ্কে সচেতন দৃষ্টিভঙ্গীৰ সমাহাৰ। গৱেষক সকলে সৃষ্টিশীলতাৰ সংজ্ঞাত কয় বাকপটুতা, কল্পনা প্ৰৱণতা, ব্যাখ্যা কৰা (Elaboration), জনাৰ আগ্ৰহ আদিৰ সমাৰ্থক।

সৃষ্টিশীল শিক্ষণ :

এজন শিক্ষকে ছাত্ৰ সকলৰ মনত সৃষ্টিশীলতাৰ ধ্যান-ধাৰণা জগাই তুলিবলৈ হ'লে যথেষ্ট সৃষ্টিশীল প্ৰক্ৰিয়াৰে শিক্ষণ কাৰ্য আগবঢ়াই নিব লাগে। ইয়াৰ বাবে এজন শিক্ষকে সামগ্ৰিক, জাগতিক ঘটনাৱলীৰ সম্পৰ্কে সচেতন দৃষ্টিভঙ্গী থাকিব লাগে। ইয়াৰ লগতে শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযুক্তিগত কলা-কৌশলৰ জ্ঞান থাকিব লাগে, যাতে এটি সুস্থ শৈক্ষিক পৰিৱেশৰ সৃষ্টি হয়। এনে সুস্থ শৈক্ষিক পৰিৱেশৰ পৰাই ছাত্ৰ সকলৰ মাজত সৃষ্টিশীল ধ্যান-ধাৰণাৰ জন্ম হ'ব পাৰে।

শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়াত সৃষ্টিশীলতাৰ উন্নতিকৰণ :

শিক্ষা দান আৰু আহৰণ কৰাৰ মূলত যিহেতু শিক্ষক সেয়েহে শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষকৰ ভূমিকা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। প্ৰতিজন শিশু পৃথিৱীত ভূমিষ্ঠ হোৱাৰ সময়ত কিছুমান সৃষ্টিশীল গুণৰ অধিকাৰী হৈ আছে। সৃষ্টিশীলতা মানুহৰ ব্যক্তিত্বৰ এটি প্ৰকাশভঙ্গী। ইয়ে মানুহক যিকোনো পৰিস্থিতিক অগতানুগতিক আৰু বিভিন্ন ভঙ্গীৰে ব্যাখ্যা কৰিবলৈ শিকায়। সৃষ্টিশীলতা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত নিজে নিজে জন্ম লাভ নকৰে, ইয়াৰ কৰ্ষণ কৰিব লাগে। এটি শিশুৰ ভিতৰত সৃষ্টিশীলতাৰ কৰ্ষণ আৰম্ভ হয় শ্ৰেণী কোঠাৰ পৰাই। গতিকে এজন শিক্ষকে শ্ৰেণীকোঠাৰ পৰাই সৃষ্টিশীলতাৰ উন্নতিকৰণ কাৰ্য কৌশল প্ৰয়োগৰ দ্বাৰা আগবঢ়াই নিব পাৰে।

(ক) আবেগিক সম্পৰ্ক :

গৱেষক সকলৰ মতে ছাত্ৰ সকলৰ লগত আবেগিক সম্পৰ্ক স্থাপনৰ দ্বাৰা সৃষ্টিশীলতাৰ উন্নতি সাধন আটাইতকৈ ভাল দৰে আগবঢ়াই লব পাৰি।

(খ) শ্ৰেণী কোঠাৰ পৰিবেশ :

শ্ৰেণী কোঠাৰ পৰিবেশ ছাত্ৰ সকলৰ মাজত সৃষ্টিশীলতা গঢ়ি তোলাত সহায়ক হয়। শিক্ষক এজনে শ্ৰেণী কোঠাত এনে ধৰণৰ পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিব পাৰে য'ত ছাত্ৰ সকলৰ মতামত যথেষ্ট গুৰুত্ব পায়। এনে ধৰণৰ মত বিনিময়ৰ জৰিয়তে ছাত্ৰ সকলৰ মাজত সৃষ্টিশীলতাৰ বিকাশ ঘটে।

(গ) মডেল :

শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়াত ব্যৱহাৰ কৰা বিভিন্ন ধৰণৰ মডেলৰ ভূমিকা বিশেষভাৱে গুৰুত্বপূৰ্ণ। ভৌগোলিক আৰু বুৰঞ্জীমূলক বিষয় বস্তুৰ জ্ঞান প্ৰদানত মডেলৰ ব্যৱহাৰ অপৰিহাৰ্য। মডেলৰ মাধ্যমেৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সৃষ্টিশীলতাৰ বিকাশ ঘটাব পাৰি।

(ঘ) বিপদ-গ্ৰহণ ক্ষমতা :

বিপদ- গ্ৰহণ ক্ষমতা অৰ্জনৰ মাধ্যমেৰে সৃষ্টিশীলতাই গতি লাভ কৰে। গতিকে শিক্ষকে ছাত্ৰক বিপদ-গ্ৰহণৰ ক্ষমতা আৰ্জিবলৈ উৎসাহ প্ৰদান কৰা উচিত। ছাত্ৰ সকলৰ মাজত বিপদ-গ্ৰহণৰ ক্ষমতা বঢ়াবলৈ নিম্নলিখিত কৌশল সমূহ গ্ৰহণ কৰিব পাৰি -

(ক) শ্ৰেণী কক্ষত বিপদমুক্ত পৰিবেশ সৃষ্টিৰ মাজেদি ছাত্ৰৰ মাজত বিপদ-গ্ৰহণৰ ক্ষমতা বঢ়াবলৈ প্ৰয়াস কৰিব পাৰি।

(খ) নতুন নতুন ধ্যান ধাৰণাক লৈ প্ৰয়োগ কৰাৰ বাবে ছাত্ৰ সকলক উৎসাহ দিব পাৰি।

(গ) নতুন ধ্যান-ধাৰণা প্ৰয়োগ কৰিবলৈ গৈ ছাত্ৰই কৰা ভুল-ভ্ৰান্তি সমূহক লঘু দৃষ্টিৰে মানি লব লাগে।

(ঘ) এই বিষয়ত শিক্ষক এজনে অন্য শিক্ষকৰ লগত আলোচনাৰ মাধ্যমেৰে নতুন নতুন কৌশল উদ্ভাৱন কৰিব পাৰে।

সক্ৰিয় শিক্ষণ :

সক্ৰিয় শিক্ষণত অন্তৰ্ভুক্ত সৃষ্টিশীল বিষয়সমূহ হ'ল - খেল-ধেমালী, মানচিত্ৰ, গ্লোব, চিত্ৰ শিকোৱাৰ পদ্ধতিসমূহ। সুস্থ পৰিবেশতহে ছাত্ৰই সক্ৰিয় শিক্ষণ গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। শিক্ষক এজনে নিম্নলিখিত কৌশল সমূহ প্ৰয়োগৰ মাধ্যমত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত সক্ৰিয় শিক্ষণ দি উৎসাহিত কৰিব পাৰে।

(ক) ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰ মাজত ভাৰ বিনিময়ৰ জৰিয়তে তেওঁলোকৰ মাজত থকা সমস্যা সমাধানৰ সুযোগ সৃষ্টি কৰা হয়।

(খ) ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত শ্ৰেণী কোঠা আৰু শ্ৰেণী কোঠাৰ বাহিৰত কৰিব লগা কামৰ দ্বাৰা সুযোগ সৃষ্টি কৰা হয়।

(গ) ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰ মাজত আকৰ্ষণীয় বিষয়বস্তুৰ ওপৰত ধূৰণীয়া মেজ-মেলাৰ আয়োজন কৰি মত বিনিময় কৰা হয়।

(ঘ) ছাত্ৰ সকলক পৰীক্ষাৰ প্ৰশ্ন পত্ৰৰ আংশিক ভাৱে প্ৰস্তুত কৰাৰ দায়িত্ব অৰ্পণৰ মাধ্যমেৰে।

আধুনিক প্ৰযুক্তি বিদ্যাৰ প্ৰয়োগ :

শিক্ষাদানক অধিক উদ্দেশ্যমুখী কৰি তুলিবৰ বাবে প্ৰয়োগ হোৱা শিক্ষাদানৰ কৌশল সমূহ আয়ত্ত কৰণত এই প্ৰযুক্তি বিজ্ঞানে শিক্ষক-শিক্ষার্থীক যথেষ্ট সহায় কৰে। আধুনিক প্ৰযুক্তি বিদ্যাৰ নিম্নলিখিত মাধ্যম সমূহৰ প্ৰয়োগৰ মাজেৰে শিক্ষকে ছাত্ৰক সৃষ্টিশীলতা গঢ় দিব পাৰে।

(ক) স্ক্ৰেব-ব্লগ। ব্লগ সমূহ হ'ল সৃষ্টিশীল লিখনি, পঠন-পাঠন আৰু চিন্তাধাৰা প্ৰকাশৰ এক বৃহৎ ক্ষেত্ৰ। শিক্ষক এজনে ছাত্ৰক ব্লগৰ জৰিয়তে বিভিন্ন বিষয়ত নিজৰ অভিমত ব্যক্ত কৰিবলৈ উৎসাহিত কৰিব পাৰে।

(খ) ব্ৰেইন ষ্টৰ্মিং আৰু চিত্ৰণ আহিলা। আজিকালি Internet বা BRAIN STORMING আৰু Mapping tools-ৰ সহায়ত বিভিন্ন আহিলা আৰু apps উপলব্ধ হয়। ইয়াৰ দ্বাৰা শিক্ষক সকলে ছাত্ৰ পশিক্ষণ দিব পাৰে।

(গ) অনলাইন গেম। ইন্টাৰনেটত থকা Game দ্বাৰা সমূহীয়া কাৰ্য সম্পাদন কৰা হয়। ইয়ে ছাত্ৰৰ মাজত সৃষ্টিশীলতাৰ মনোভাৱ বৃদ্ধি কৰে। মুঠতে খেল-ধেমালিৰ মাধ্যমত একো একোটা গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়ত শিক্ষা লাভ কৰা হয়।

উপসংহাৰ :

সৃষ্টিশীলতাই বৰ্তমান যুগত যথেষ্ট গুৰুত্ব লাভ কৰাৰ পিছতো শ্ৰেণীকক্ষত ইয়াৰ সঠিক আৰু প্ৰকৃত ধাৰণা গঢ়ি তুলিব পৰা হোৱা নাই। শিক্ষক সকল আৰু শিক্ষাৰ লগত জড়িত বিষয়া সকলে সৃষ্টিশীলতাক শিক্ষণ পদ্ধতিৰ জৰিয়তে গঢ়ি তোলাৰ বাবে নিৰন্তৰ প্ৰয়াস অব্যাহত ৰাখিব লাগিব।

সহায়ক গ্ৰন্থ :

- ১। ডেকা, ড০ বীৰেন্দ্ৰ - সমগ্ৰ শিক্ষা, প্ৰকাশক : শ্ৰী মাধৱ দাস।
- ২। বৰুৱা, যতীন - শিক্ষা-তত্ত্ব অধ্যয়ন, প্ৰকাশক : ভাস্কৰ দত্ত বৰুৱা।
- ৩। গোস্বামী, ড০ মৰমী - শিক্ষা প্ৰযুক্তি বিজ্ঞান, প্ৰকাশক : অশোক বুক ষ্টল।

বিঃ দ্ৰঃ Internet-ৰ সহায় কিছু পৰিমাণে লোৱা হৈছে।

লোকায়ত বাংলা সম্পর্কে বঙ্কিমচন্দ্রের ধারণার সন্ধান

ড० বনশ্রী ব্যানার্জী

সহঃ অধ্যাপিকা

বাংলা বিভাগ

প্রগতি কলেজ, আগমনী

দীনবন্ধু মিত্রের কবিত্ব আলোচনা প্রসঙ্গে বঙ্কিমচন্দ্র বলেছিলেন ‘সকল শ্রেণীর বাঙালির দৈনিক জীবনের সকল খবর রাখে, এমন বাঙালি লেখক আর নেই। তাঁহাদিগের আনেকেরই লিখিবার যোগ্য শিক্ষা আছে, কেবল যাহা করিলে তাঁহাদিগের লিখা সার্থক হয় তাহা জানা নাই। তাঁহারা অনেকেই দেশবৎসল, দেশের মঙ্গলার্থে লিখেন, কিন্তু দেশের অবস্থা কিছুই জানেন না। কলিকাতার ভিতর স্বশ্রেণীর লোকে কী করে, ইহাই অনেকের স্বদেশ সম্বন্ধীয় জ্ঞানের সীমা। কেহ বা অতিরিক্ত দুই চারিখানি পল্লীগ্রাম বা দুই একটা ক্ষুদ্র নগর দেখিয়াছেন, কিন্তু সে বুঝি কেবল পথঘাট, বাগান বাগিচা, হাট বাজার। লোকের সঙ্গে মিলেন নাই। দেশ সম্বন্ধীয় তাঁহাদের যে জ্ঞান তাহা সচরাচর সম্বাদপত্র হইতে প্রাপ্ত। ... এমন বলিতেছি না যে কোন বাঙালি লেখক গ্রাম্য পদেশ ভ্রমণ করেন নাই। অনেকে করিয়াছেন, কিন্তু লোকের সঙ্গে মিশিয়াছেন কী?’

বঙ্কিমচন্দ্রের বক্তব্যটি বিশ্লেষণ করলে স্পষ্টই বুঝতে পারা যায় যে, তিনি মনে করেন লেখকের পক্ষে অবশ্য প্রয়োজনীয় ব্যাপার হলো, নিজের সমাজের দৈনন্দিন জীবনধারার খুঁটিনাটি খবর রাখা। শুধু লেখার শক্তি থাকলেই বড় লেখক হওয়া যায় না। জীবনের ও মানুষের সঙ্গে গভীর পরিচয়ও প্রয়োজন হয়। দেশের সাধারণ লোকের সঙ্গে মিশলে তবেই উৎকৃষ্ট সাহিত্য সৃষ্টি করা যায়।

উপন্যাস রচনার ক্ষেত্রে কথাগুলি আরও বিশেষ ভাবে প্রযোজ্য। উপন্যাস জীবনের সার্থক প্রতিচ্ছবি, মানুষের ছবি। এই মানুষ শুধু উচ্চবর্ণের অভিজাত সম্প্রদায়েরই নয়, সর্বস্তরের মানুষের জীবন নিয়ে কারবার করে উপন্যাস। এজন্য জীবনের সামগ্রিক পরিচয় লেখকের নখদর্পণে থাকা দরকার। সেই মানুষের সুখ-দুঃখ, সংস্কার, তাদের রীতিনীতি, আচার-আচরণ, তাদের উৎসব পূজা-পার্বণ, তাদের ভাষা, বাকভঙ্গি- সমস্ত কিছু সম্পর্কে স্পষ্ট ধ্যান ধারণার প্রয়োজন। এই জ্ঞান গভীর হলে তবেই এদের জীবন যথাযথভাবে প্রতিফলিত হতে পারে উপন্যাসে।

ঈশ্বর গুপ্তের কবিতা সংগ্রহের ভূমিকাতেও বঙ্কিমচন্দ্র এই লোকায়ত জীবনের গুরুত্বের কথা প্রচার করেছিলেন। তিনি বলেছেন, ‘আমরা ‘বৃহৎসংহার’ পরিত্যাগ করিয়া পৌষপার্বণ চাই না, কিন্তু তবু বাঙালির মনে পৌষপার্বণে যে একটা সুখ আছে, শচীর বিশ্বধর প্রতিবিস্মিত সুধায় তাহা নাই’।

প্যারীচাঁদ মিত্রের সাহিত্য আলোচনা প্রসঙ্গেও তিনি বলেছিলেন- ‘সাহিত্যের প্রকৃত উপাদান আমাদের ঘরেই আছে। ... তিনিই প্রথম দেখাইলেন যে, যদি সাহিত্যের দ্বারা বাংলা দেশকে উন্নত করিতে হয়, তবে বাংলা দেশের কথা লইয়াই সাহিত্য গড়িতে হইবে’।

উপরের মন্তব্যগুলির আলোকে স্বভাবতই ধরে নিতে পারি যে বাংলার লোকজীবন সম্পর্কে বঙ্কিমচন্দ্রের প্রত্যক্ষ অভিজ্ঞতা ছিল এবং সেই জীবন উপাদানকে তিনি তাঁর সাহিত্যকর্মে কাজে লাগিয়েছেন। তাঁর উপন্যাসের পটভূমি, স্থানকাল, পাত্রপাত্রী বিচার করলে দেখা যায় এখানে লোকায়ত বাংলার সার্থক প্রতিফলন ঘটেছে।

তাঁর কয়েকটি উপন্যাসের সংঘটনকাল অতীত হলেও একটি মাত্র উপন্যাস ‘রাজসিংহ’ ছাড়া সবগুলির সংঘটনস্থল বাংলা। তাদের পাত্রপাত্রী বাঙালি এবং বাঙালি জীবনের পূর্ণ প্রতিফলন ঘটেছে এই সমস্ত লেখায়। ঘটেছে, তার কারণ বঙ্কিমচন্দ্র এ-সম্পর্কে সম্পূর্ণ সচেতন ছিলেন। তাঁর অভিজ্ঞতাও ছিল বিস্তর। সরকারি চাকরি

সূত্রে বাংলার বিভিন্ন অঞ্চলে তিনি বসবাস করেছেন। সে সময়কার ১৫ টি জেলায় কর্মসূত্রে তিনি স্থানান্তরিত হয়েছিলেন। ডেপুটি ম্যাজিস্ট্রেটের চাকরি ছিল বলে সাধারণ মানুষের সঙ্গে হয়তো ঘনিষ্ঠভাবে মিশতে পারেননি, কিন্তু এই চাকরির সূত্রে বিভিন্ন প্রকার চরিত্রের তিনি সাক্ষাৎ পেয়েছিলেন। তাছাড়া, তিনি ছিলেন তীক্ষ্ণ মেধার মানুষ। জীবনকে গভীরভাবে দেখার দৃষ্টি ছিল তাঁর। জীবনকে কত ব্যাপক ও গভীরভাবে দেখেছিলেন, তার পরিচয় আছে তাঁর প্রবন্ধগুলিতে।

সেকালের অনেক সামাজিক প্রতিষ্ঠানের সঙ্গেই বঙ্কিমচন্দ্র যুক্ত ছিলেন। ব্রিটিশ ইন্ডিয়ান অ্যাসোসিয়েশনের তিনি সভ্য ছিলেন। সাধারণ মানুষের সমস্যাকে তিনি সেখানে উপস্থাপিত করেছেন। ১৮৬৭ সালে বাংলার সোশ্যাল সায়েন্স অ্যাসোসিয়েশন প্রতিষ্ঠিত হলে তিনি তার সঙ্গে সক্রিয়ভাবে যুক্ত হন। বাংলার সামাজিক ও ধর্মীয় বৈশিষ্ট্য সম্পর্কে তিনি সেখানে বক্তৃতাও দেন। ১৮৭৬ সালে ইন্ডিয়ান অ্যাসোসিয়েশন প্রতিষ্ঠিত হলে তিনি তাতেও যোগ দেন। সাধারণ প্রজার দুঃখ দুর্দশার পতি এই প্রতিষ্ঠানটির নজর ছিল। বঙ্কিমচন্দ্রের, ‘লোকরহস্য’ প্রবন্ধ লোকসমাজ সম্পর্কে তাঁর অনুসন্ধিৎসার প্রমাণ দেয়।

বঙ্কিমচন্দ্রের ‘বিবিধ প্রবন্ধ’, ‘লোকরহস্য’, ‘কমলাকান্তের দপ্তর’ প্রভৃতি গ্রন্থের বিভিন্ন প্রবন্ধ নিবন্ধে লোকায়ত বাংলা সম্পর্কে তাঁর ধ্যান ধারণার পরিচয় ছড়িয়ে রয়েছে। বিবিধ প্রবন্ধে অনেকগুলি প্রবন্ধ আছে যা বাংলার ইতিহাস সম্পর্কিত। সেই প্রবন্ধের বিভিন্ন স্থানে নানা মন্তব্য থেকে বোঝা যায় বাংলার ইতিহাস রচনার সময় তার লোকায়ত চরিত্রটিকে বিশেষ গুরুত্ব দিয়েছেন। তাকেই বাংলার প্রকৃত ইতিহাস বলে তিনি মনে করেছেন।

রাজকৃষ্ণ মুখোপাধ্যায়ের ‘প্রথম শিক্ষা’ শীর্ষক বাংলার ইতিহাস গ্রন্থটির সমালোচনা করতে গিয়ে তিনি বলেছিলেন, ‘ইহা কেবল রাজগণের নাম ও যুদ্ধের তালিকা মাত্র নহে ইহা প্রকৃত সামাজিক ইতিহাস’।

রাজকৃষ্ণও তাঁর ‘প্রাচীন ভারতবর্ষ’ প্রবন্ধে ইতিহাসের উদ্দেশ্য সম্পর্কে বলতে গিয়ে একই মনোভাব প্রকাশ করেছেন। ‘লোকের রীতিনীতি, জ্ঞান, ধর্ম, শিল্প, শাস্ত্র, কৃষি, বাণিজ্য, ধনবল প্রভৃতি কালে কালে কী রূপ পরিবর্তিত হয় ইহা লিপিবদ্ধ করাই ইতিহাসের উদ্দেশ্য।’

বঙ্কিমচন্দ্রও একই অভিমত পোষণ করতেন। তাঁর ‘বাঙ্গালার ইতিহাস’ সম্বন্ধে ‘কয়েকটি কথা’ প্রবন্ধে তিনি গবেষককে যে যে বিষয়ে অনুসন্ধান করতে আহ্বান জানিয়েছেন তার মধ্যে লোকায়ত দিকটি উপেক্ষিত হয়নি। গবেষককে তিনি এই সমস্ত প্রশ্নের উত্তর খুঁজতে বলেছেন- ‘প্রজার সুখ কী রূপ ছিল? ধান্য কী রূপ হইত? রাজা কী রূপ লইতেন, প্রজারা কী পাইত, মধ্যবর্তীরা কী লইতেন, তাহাদের সুখদুঃখ কী রূপ ছিল? .. কোন কোন ধর্ম প্রচলিত ছিল, তখনকার লোকের সামাজিক অবস্থা কী রূপ? সমাজভয় কী রূপ? ধনাঢ্যের অশনপ্রথা, বসনপ্রথা, শয়নপ্রথা কী রূপ? বিবাহ, জাতিভেদ কী রূপ? কী কী শিল্পকার্যে পারিপাট্য ছিল? ইত্যাদি’।

বাঙালির জীবনচর্যার অনেক চিত্র ‘কমলাকান্তের দপ্তর’-এ প্রকাশ পেয়েছে ব্যঙ্গের মাধ্যমে। বাঙালি চরিত্রের নানা অসঙ্গতির প্রতি তীব্র কটাক্ষ হেনেছেন। সেই কটু মন্তব্যগুলি দেখলেই বোঝা যায় বাঙালির জীবনকে তিনি অতি নিকট থেকে দেখেছিলেন।

কমলাকান্তের দপ্তরের ‘মনুষ্যফলে’ তিনি চিত্রিত করেছেন সমাজের বিভিন্ন শ্রেণির মানুষ ও তাদের স্বভাবের কথা। ‘পৃথক পৃথক সম্প্রদায়ের মনুষ্য, পৃথক জাতীয় ফল। আমাদের দেশের এখনকার বড় মানুষদিগকে মনুষ্য জাতিমধ্যে কাঁটাল বলিয়া বোধ হয়। কতকগুলি খাজা কাঁটাল, কতকগুলি কেবল ইঁচোড়েই থাকে, কখনো পাকে না। কতকগুলি পাকিলে পাকিতে পারে, কিন্তু পাকিতে পায় না, পৃথিবীর রান্ধস-রান্ধসীরা ইঁচড়েই পাড়িয়া দালনা রাঁধিয়া খাইয়া ফেলে। যদি পাকিল তো বড় শৃগালের দৌরাষ্ম্য। যদি গাছ ঘেরা থাকে তো ভালই। যদি কাঁটাল উঁচু ডালে ফলিয়া থাকে ভালই, নহিলে শৃগালেরা উদারসাৎ করিবে। শৃগালেরা কে দেওয়ান, কেহ কারখুন, কেহ না এব, কেহ গোমস্তা, কেহ মোছায়েব, কেহ কেবল আশীর্বাদক। যদিও সকলের হাত এড়াইয়া, পাকা কাঁটাল ঘরে গেল, তবে মাছি ভন্ ভন্ করিতে আরম্ভ করিল। মাছির কাঁটাল চায় না, তাহারা কেবল একটু একটু রসের

প্রত্যাশাপন্ন। ও মাছটি কন্যাভারগ্রস্ত, উহাকে এক ফোঁটা রস দাও। ওটির মাতৃদায়, একটু রস দাও। এটি একখানি পুস্তক লিখিয়াছে, একটু রস দাও, সেটি পেটের দায়ে একখানি সম্মাদপত্র করিয়াছে, উহাকেও একটু রস দাও’। তিনি ‘বঙ্গদেশের কৃষক’ প্রবন্ধে বাঙালি কৃষকের জীবনের বিস্তৃত চিত্র দিয়েছেন। কৃষকের আর্থিক অবস্থার যে বর্ণনা তিনি দিয়েছেন তার কিছুটা এখানে উদ্ধৃত করা হলো-

‘বাঙালি কৃষক যাহা ভূমি হইতে উৎপন্ন করে, তাহা কিছু অধিক নহে। তাহা হইতে প্রথমতঃ চাষের খরচ কুলাইতে হয়। তাহা অল্প নহে। বীজের মূল্য পোষাইতে হইবে, কৃষাণের বেতন দিতে হইবে, গরুর খোরাক আছে, এপ্রকার অন্যান্য খরচও আছে। তাহা বাদে যা থাকে, তাহা প্রথমে মহাজন আটক করে, বর্ষাকালে ধার করিয়া খাইয়াছে, মহাজনকে তাহা পরিশোধ করিতে হইবে। কেবল পরিশোধ নহে দেড়ি সুদ দিতে হইবে। শ্রাবণ মাসে বিশ ধান লইয়াছে বলিয়া, পৌষমাসে তিন বিশ দিতে হইবে। যাহা রহিল তাহা অল্প’।

কৃষকদের জীবনের কথা বলতে গিয়ে স্বাভাবিক কারণেই জমিদারের কথাও এসেছে। তাদের প্রকৃতি, কর আদায়ের পদ্ধতি, নানা রকম অত্যাচার-সমস্তই বন্ধিমচন্দ্র অত্যন্ত তথ্যনিষ্ঠ ভাবে বর্ণনা করেছেন। এই সমস্ত বিষয় কাল্পনিক নয়। এঘটনা প্রত্যহই ঘটত। ‘তত্ত্ববোধিনী’ পত্রিকা থেকে তিনি ঘটনাগুলি সংগ্রহ করেছেন।

কৃষকদের জীবনে কী ভাবে উন্নতি ঘটতে পারে সে সম্পর্কে তিনি ভাবিত হয়েছেন। দু-একটি উপায়ও নির্দেশ করেছেন। তাঁর প্রবন্ধগুলি এক-একটি বিশেষ উদ্দেশ্য নিয়ে লেখা। জীবনের সর্বাঙ্গীণ চিত্রণ আছে তাঁর উপন্যাসে। তাঁর উপন্যাসগুলি বিভিন্ন প্রেক্ষাপটে লেখা হলেও তাদের ঘটনাস্থল বাংলাদেশ এবং পাত্রপাত্রী নিম্নকোটির মানুষ। তাছাড়া, লোকজীবনের এমন বহু উপকরণ আছে যেগুলির সাধারণভাবে বাঙালির জীবনে গভীর প্রভাব আছে। তাই উপন্যাসে লোকায়ত বাংলা স্বতঃস্ফূর্তভাবে প্রতিফলিত।

‘বন্দে মাতরম্’ মন্ত্রের ঋষি বন্ধিমচন্দ্র ছিলেন বাঙালি। বাংলাদেশের মাতৃমূর্তিই ছিল তাঁর বিষয়বস্তু। দিল্লি, রাজপুতানা থেকে মুঙ্গের পর্যন্ত বিস্তৃত বহির্বঙ্গে তাঁর পরিক্রমা। তাঁর উপন্যাসে লেখার ক্ষেত্র অতি বিস্তৃত হলেও সেগুলির অধিকাংশ বাংলাদেশেরই কাহিনি। ‘আনন্দমঠ’ ও ‘দেবী চৌধুরানী’-তে যে সমস্ত সংগ্রামের চিত্র দেওয়া হয়েছে তা সম্পূর্ণ স্থানিক। আনন্দমঠের সন্ন্যাসীগণ বাঙালি, ভবানী পাঠক ও দেবী চৌধুরানী বাঙালি। বাংলার পরিপূর্ণ সমৃদ্ধিশালী কল্যাণময় রূপই তাদের ভাবনা।

তাঁর প্রবন্ধে অধিকাংশ ক্ষেত্রে শুধুমাত্র বাংলার সমস্যা, বাংলার সমৃদ্ধি, বাংলার স্বাধীনতা, ‘বাঙ্গালা শাসনের ফল’, বাংলার ইতিহাস সম্পর্কে কয়েকটি কথা, ‘বাঙ্গালীর উৎপত্তি’, ‘বাঙ্গালার কলঙ্ক’ ইত্যাদি প্রসঙ্গ তাঁকে চিন্তিত ও ব্যথিত করেছে। তাঁর উপন্যাস ও প্রবন্ধগুলিতে শুধুমাত্র বাংলার পরিচয়ই পাইনা বরং বাংলায় বসবাসকারী উচ্চ, মধ্য ও নিম্নকোটির মানুষের সুখ-দুঃখ, রীতি-নীতি, ধর্ম, আচার-আচরণ সম্বন্ধেও জানতে পারি।

তাঁর উপন্যাসে মানুষের দৈনন্দিন জীবন প্রণালী, দুঃস্থ পরিবারের চিত্র, স্ত্রীলোকের জীবন ও সমস্যা, উৎসব, পূজা-পার্বণ, আচার-আচরণ, শ্রাদ্ধ-বিবাহ, প্রচলিত কুসংস্কার ইত্যাদির বর্ণনা আছে।

‘বিষবৃক্ষ’ উপন্যাসের প্রথম দৃশ্যই দেখি নগেন্দ্রনাথের নৌকা পঞ্জীর মধ্যে দিয়ে বয়ে চলেছে ও তিনি গ্রামের যে চিত্র দেখেছেন তা থেকে সে যুগের দৈনন্দিন জীবনের গতি প্রকৃতি অনেকটা আঁচ করতে পারি-

‘জলের ধারে তীরে তীরে মাঠে মাঠে রাখালেরা গরু চরাইতেছে, কেহ বা বৃক্ষের তলে বসিয়া গান করিতেছে, কেহ বা তামাক খাইতেছে, কেহ বা মারামারি করিতেছে, কেহ কেহ ভূজা খাইতেছে। কৃষক লাঙ্গল চষিতেছে, গরু ঠেঙ্গাইতেছে। গরুকে মানুষের অধিক করিয়া গালি দিতেছে, কৃষাণকেও কিছু কিছু ভাগ দিতেছে’।

উপরোক্ত বর্ণনায় গ্রাম বাংলার এক জীবন্ত চিত্র আমরা দেখতে পাই।

‘ইন্দিরা’ উপন্যাসে ইন্দিরা ডাকাত কর্তৃক পরিত্যক্ত হয়ে কৃষ্ণদাস বসুর সঙ্গে কলকাতা যাওয়ার পথে নদীর তীরবর্তী যে অপরূপ দৃশ্য দেখে তাতে গ্রাম বাংলার জীবন যাপনের চিত্র পাই -

‘কত সুন্দর জিনিষ দেখিলাম, জেলেরা মোচার খোলার মত ডিঙ্গীতে মাছ ধরিতেছে, দেখিলাম ব্রাহ্মণ

পণ্ডিত ঘাটের রাণায় বসিয়া শাস্ত্রীয় বিচার করিতেছেন, দেখিলাম কত সুন্দরী বেশভূষা করিয়া জল লইতে আসিয়াছে। কেহ জল ফেলে, কেহ কলসী পুরে, কেহ আবার ঢালে, তাহারা হাসে গল্প করে, আবার ফেলে, আবার কলসী ভরে' ইত্যাদি।

বঙ্কিমচন্দ্র প্রধানত উচ্চবিত্ত হলেও কথাশিল্পী হিসেবে দরিদ্র জীবনের সফল রূপকার। তাঁর রাধারানী আখ্যায়িকাটি সম্পূর্ণরূপে একটি দরিদ্র গৃহস্থের কাহিনি। যেমন-

'দুর্ভাগ্যক্রমে রথের পূর্বে রাধারানীর মা ঘোরতর পীড়িতা হইল, যে কায়িক পরিশ্রমে দিনপাত হইত, তাহা বন্ধ হইল। সুতরাং আর আহার চলে না। মাতা রুগ্ণ, এজন্য কাজে কাজেই তাহার উপবাস; রাধারানীর জুটিল না বলিয়া উপবাস। রথের দিন তাহার মা একটু বিশেষ হইল, পথের প্রয়োজন হইল, কিন্তু পথা কোথা? কে দিবে?' এভাবে আমরা দেখি বঙ্কিমচন্দ্রের প্রবন্ধ ও উপন্যাসে লোকায়ত বাংলার বৈচিত্র্যময় পরিচয় ছড়িয়ে আছে।

গ্রন্থসূচি :

- ১। বঙ্কিম রচনাবলী - যোগেশচন্দ্র বাগল, সম্পাদিত।
- ২। বাঙ্গালার ইতিহাস, প্রথম শিক্ষা-রাজকৃষ্ণ মুখোপাধ্যায়।
- ৩। বিবিধ প্রবন্ধ, লোকশিক্ষা, বঙ্কিমচন্দ্র (পৃ. ২৯৮-৯৯)
- ৪। বঙ্কিম বীক্ষা : জয়ন্তী সাহা।

संस्कृतवाङ्मये साहित्ये च पर्यावरणचेतना

परमेश्वर बाय
सहकारी अध्यापक,
संस्कृत विभाग
प्रगति महाविद्यालय, आगमनी

किं नाम पर्यावरणम् ?

अस्माकं वसतिस्त्रानाणां चतुर्दिशि वायु-अप-स्फिति इत्यादिनां या अवस्था तथा एतेषां गुणधर्ममेव साधारणतः वातावरणमिच्छते। अस्य वातावरणस्य अपवनामः पर्यावरणः। पृथ्वी-आ-वृथातोः पश्चात् 'ल्युट्' प्रत्ययेन पर्यावरणशब्दः निष्पन्नः जातः। पर्यावरणमित्यास्य अर्थः भवति पृथिवी-आवरणम् अर्थात् आच्छादनम्। निरोगीशरीरं विना यथैव मानवानां जीवने शान्तिः न भवति; तथैव प्रदूषणहीनं पर्यावरणं विना कोहपि समाजः, देशः, विश्वः वा आदर्शः समाजः, देशः, विश्वः वा भवितुं नार्हति। यस्मिन् समाजे देशे वा वातावरणचेतना अस्ति, तं समाजं देशं वा आदर्शः समाजः, देशः च उच्यते। अतः वयं अस्मिन् शोधपत्रे संस्कृत साहित्यस्थितः पर्यावरण चेतना विषये उपस्थापयितुं प्रयासं कर्षाम।

पर्यावरण प्रदूषणं किम् ?

साधारणतः पृथिव्याः भूभागो, जलभागः, वायुमण्डलं यदा अशुद्धानां पदार्थानां संयोगात् दूषितानि भवन्ति, तदा तदेव प्रदूषणमुच्यते। इदं पर्यावरण प्रदूषणं त्रिप्रकारकं भवति यथा-(१) भूभागस्य प्रदूषणं (२) जलप्रदूषणम् (३) वायुप्रदूषणम्। आधुनिक युगे इयं पर्यावरण प्रदूषण समस्या जगतो महती समस्या सञ्जायते।

पर्यावरण प्रदूषणस्य मूलकारणम् ?

आधुनिककाले पर्यावरण प्रदूषणस्य प्रधाने कारणे द्वे भवतः। प्रथमं तु अस्ति विज्ञानस्य अपप्रयोगः तथा द्वितीयं भवति लोकानां समाजसचेतनतायाः अभावः। अतः वयं सर्वे पर्यावरणस्य अप-वायु-वृक्ष-नदी-जीव-जन्तु प्रति सचेतना भवेम। नो चेद् मानवकुलस्य प्राणीकुलस्य वा महती क्षति भविष्यति इति प्रबुधम्।

संस्कृतवाङ्मये साहित्ये वा पर्यावरण जागरूकता ?

प्राचीनकालादेव भारतीय ऋषि-मुनि-कवयः वातावरणविषये जागरूकाः आसन्। संस्कृत शास्त्र-साहित्याध्ययनेन एतत् ज्ञायते। प्राचीनकाले साधारणलोकानाम् उपयुक्तशिक्षायाः अभावो यत्र-तत्र मलमूत्रादि त्यागं कर्षोतिस्म। अपि च मृतजन्तुनां शवदेहादि जलाशये नद्यां वा प्रक्षिप्तवस्तुः। यतो जलं प्रदूषणं भूत्वा पर्यावरणस्य प्रदूषणं भवति स्म। अतः शास्त्रेषु शस्यक्षेत्रे, गोष्ठौ, पर्वतस्योपरी, जलाशय-नद्यादिषु च मलत्यागः मूत्रत्यागो, मृतजन्तुनां शवदेहादि प्रक्षेपणं निवारितो आसीत्।

वैदिककालादेव जनाः प्रकृतिं प्रति समभावं प्रदर्शयन्ति स्म। वैदिकाः ऋषयः मन्यन्ते यं प्रकृतेः वृक्षादयो अपि मनुष्यावद् प्राणवन्तः। अतएव ते सर्वे अपि मनुष्यावदं सममर्यादया तिष्ठेयुः। वृक्षमुद्दिश्य मन्त्रमेकमुपलभ्यते शुक्रयजुर्वेदे -“हे ऋष्य, तव मूलं मा हिंसिष्यम्।” शुक्रयजुर्वेदे पुनरपि प्रकृतिमुद्दिश्य क्रियमाना स्तुतिरपि कश्चित् यथा-

ॐ द्यौः शान्तिरतुर्विष्णुः शान्तिः

पृथिवी शान्तिरपः शान्तिरौषधयः शान्तिः।

वनस्पतयः शान्तिर्विश्वदेवाः शान्तिर्ब्रह्मशान्तिः

सर्वं शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः, सामा शान्तिरेधि ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

জলমস্মাকং সৰ্বেষাং প্ৰাণধাৰিণামতীৰ প্ৰয়োজনীয়মস্তি । বিনা জলেন কোহপি জীৱিতুং নাৰ্হতি । অতএব জলং প্ৰাণীনাং জীৱনমুচ্যতে । জলমমৃতম্ অৰ্থাৎ মৰণৰহিতমিত্যুচ্যতে । জলং কদাপি নহি বিনশ্যতি । চক্ৰাকাৰেণ আয়াতি যতি চ । জলাৎ বাস্পং ভবতি, বাস্পাৎ মেঘাঃ প্ৰজয়তে, মেঘাৎ পুনঃ জলং জায়তে । জলাৎ প্ৰশস্ততৰং লোকোপকাৰং কিমপি বস্তুঃ নাস্তি ইতি ঋগ্বেদে সায়ণভাষ্যে উপলভ্যতে । “অপসু মূত্ৰপুৰীষপত্যাগং ন কুৰ্য্যৎ” ইতি তৈত্তিৰীয়াৰণ্যকে অতীৰ তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণবচনমুপলভ্যতে । এভিঃ স্পষ্টং ভবতি যৎ বৈদিকাঃ ঋষয়ঃ জলং প্ৰতি অতীৰ সচেতনাঃ অসন্ । পবিত্ৰজলস্য প্ৰশংসা ভবিষ্যপুৰাণে ক্ৰিয়তে যৎ-“জলং সদা সংস্কৃতং ভবেৎ । অসংস্কৃতং জলং কুশাগ্লেনাপি ন স্পৃষেৎ ।”

বৃক্ষৰোপনকৰ্মণি জনান্ আকৰ্ষয়িতুমপি শ্লোকঃ একঃ ভবিষ্যপুৰাণে উপলভ্যতে । তৎ যথা-

অশ্বখমেকং পিচুৰ্দমেকং ন্যাগ্ৰোধমেকং দশতিন্তিৰীশ্চ ।
কপিথবিল্বামলকত্ৰয়ং চ পঞ্চাশ্ৰোপা নৰকং ন পশ্যেৎ ॥

মনুসংহিতায়ামপি কথ্যতে-

ফলদানাস্তু বৃক্ষাণাং ছেদনে জপ্যমেকশতন্ ।
গুম্ববল্লীলতানাঞ্চ পুষ্পিপতানাঞ্চ বীৰুধম্ ॥

অৰ্থশাস্ত্ৰস্য ‘দণ্ডণৰুচ্যং’ নাম্না একোনবিশ্বে অধ্যায়ে অপি বৃক্ষছেদনকাৰ্য্যস্য এবং দণ্ডবিধানং কুৰ্য্যৎ । তদ্ যথা - “পুৰোপবং বনস্পতিনাং পুষ্পফলচ্ছায়াবতাং প্ৰবোধচ্ছেদনে যট্পনঃ । ক্ষুদ্ৰশাখাচ্ছেদনে দ্বাদশঃ পনঃ । পীনশাখাচ্ছেদনে চতুৰ্বিংশতিপনঃ । স্কন্ধবধে পূৰ্বসাহসদণ্ডে, সমচ্ছিত্তৌ মাধ্যমঃ” ইতি । এবং প্ৰকাৰেণ পণ্ডিতপ্ৰবৰেণ কেটিল্যেন পবিত্ৰবাতাবৰণস্য সংৰক্ষণায় পৰ্য্যাবৰণবিঘ্নকাৰীনাং কৃতে তস্য অৰ্থশাস্ত্ৰস্য দ্বিতীয়াধিকৰণে যটবিশ্বে অধ্যায়ে দণ্ডবিধানং কৃতমাসীৎ ।

মহাভাৰতে অপি উচ্যতে যদ্ প্ৰকৃতিমৰ্থাৎ বৃক্ষজন্তুন্ প্ৰতি বয়ং সৰ্বে সচেতনাঃ ভবেম । যথা “পুষ্পং পুষ্পং বিচিহ্নীত মূলচ্ছেদং ন কাৰয়েদ্” (উদ্যোগ পৰ্ব, অধ্যায় - ৩৪) । উদ্ভিদাঃ অপি সচেতনাঃ । তেবাং প্ৰাণমস্তি । উদ্ভিদাঃ অপি সুখদুঃখমন্ভবন্তি ইতি বৈদিকাঃ ঋষয়ঃ জানন্তি স্ম । তৎ যথা -

সুখদুঃখয়োশ্চ গ্ৰহণাচ্ছিন্নস্য চ বিবোধনাৎ ।
জীবে পশ্যামি বৃক্ষাণামচেতন্যং ন বিদ্যতে ।

(মহাভাৰত, শান্তি পৰ্ব, অধ্যায় - ২৪)

মহাভাৰতে প্ৰাণীবধকাৰীণাং কৃতে দণ্ডবিধানং কৃতং দৃষ্টম্ - “শ্ববৰাহখৰাং হত্না শৌদ্ৰমেব ব্ৰতং চৰেৎ” (শান্তিপৰ্ব) । যথা-মধুকৰঃ পুষ্পাণি-অবিনশ্চ মধুঃ গৃহ্নতি, তথা ৰাজা আপি প্ৰজাঃ অপীড়য়িত্বা তেভ্যঃ অৰ্থানাহৰেৎ । বৃক্ষঃ পুএবং পালনীয়ঃ । মৎসপুৰাণে দানখণ্ডে এবমুচ্যতে - “দশদ্রুমসমঃ পুএঃ, দশপুএসমো দ্ৰুমঃ” ।

মহাকবিঃ কালিদাসঃ তদীয়াভিজ্ঞানশকুন্তলে নাটকে অষ্টমূৰ্ত্তিসম্পন্নং মহাদেবং স্তোতি । ততঃ স্পষ্টং ভবতি যৎ ভাৰতীয়ঃ কবিঃ প্ৰকৃতিং প্ৰতি কিয়ৎ জাগৰুকঃ আসীৎ । নাটকস্য অস্য প্ৰথমে অংকে মৃগানুসাৰিণং দুয্যন্তং মৃগবধকাৰ্যাণিবাৰয়তি একঃ কন্মশিষ্যঃ বদতি - “যতো হি অয়মাশ্ৰমবাসিমৃগঃ ন হস্তব্যৰ । শকুন্তলায়াঃ শৰীৰতাপনিৰ্বাপনায় নলিনীপত্ৰেন সখীদ্বয়ং ব্যাজ্যতি । অতঃ ইদমেব জ্ঞানং ভবতি যৎ নলিনীপত্ৰং বোগোপসমন্দ্ৰব্যাকাপেন ব্যবহৃতস্য নাটকস্য পঞ্চমে অংকে যদা দুয্যন্তঃ অবগচ্ছতি যৎ ৰাজদৰ্শনায় কন্মশিষ্যঃ আগচ্ছতি, তদা তস্য মনসি মহতী চিন্তা জায়তে - “কিমাশ্ৰমবাসিনামাপদঃ ভবেয়ুঃ অথবা আশ্ৰমেযু প্ৰাণীনামুপৰি অসদাচৰণং কেনচিৎ কৃতমিত্যাদি” । অস্মাদ্ বৰ্ণনাৎ স্পষ্টং ভবতি যৎ কালিদাসঃ বাতাবৰণবিষয়ে জাগৰুকঃ আসীৎ । উপসংহাৰঃ

মূলতঃ বৈদিকাঃ ঋষয়ঃ পৃথিবীং মাতৃৰূপেণ সেবিতুং উপদেশং দত্তবস্তুঃ । কাৰণং পৃথিব্যাঃ ধান্য-জল-ফলাদি বস্তুনি স্বীকৃত্য বয়ং জীৱনধাৰণং কুৰ্মঃ । যথৈব জন্মদাতৃঃ মাতা স্বশিশুং স্তনদানেন লালিতং পালিতং কৰোতি, তথৈব

পৃথিবী অপি মানবান্‌ প্রাণীকুলান্‌ বা শস্য ধান্য-ফল-জলাদি দানেন পরিপালিতং কৰোতি। অতঃ পৃথিবী অস্মাকং মাতৃস্বরূপা ভবতি। অতএবঃ অথর্ববেদে ভূমিসূক্তে মন্ত্রদ্রষ্টা ঋষিঃ উক্তমস্তু-“মাতা ভূমিঃ পুত্রোহহং পৃথিব্যার। অতঃ বৈদিকাঃ ঋষয়ঃ সত্যমেব উপদেশিতং যৎ অস্মাভিঃ পৃথিবী ন ভোগঃ কৰণীয়া; অপি তু মাতৃবৎ সেবনীয়া। কাৰণং পুত্রঃ মাতৰং কদাপি ভোগং ন কৰোতি; অপি তু মাতৃবৎ সেব্যতে। পৰন্তু মানবাঃ বেদোপদিষ্টবৎ বসুমতীং মাতা ইতি ন চিন্তয়ন্তি ইতি কাৰণং পৃথিব্যাঙ্গানি সৰ্বদা উপভোগং কুৰ্বন্তি, যতঃ পৃথিব্যাঃ পর্যাৱৰণং প্রদূষিতং ভবতি।

অনেন উপৰিস্তাৎ আলোচিতাৎ বৰ্ণনাদবগম্যতে যৎ বৈদিকা ঋষয়ঃ তথা সংস্কৃত-কবি-সাহিত্যিকাঃ পর্যাৱৰণবিষয়ে যথেষ্টাঃ জগৰুকাঃ আসন্‌। তে অজানন্‌ যৎ প্রকৃতেঃ উৎপন্নানি অৰণ্যানি তথা বৃক্ষ-লতাপৰিপূৰ্ণানি পৰ্বতানি অস্মাকং পর্যাৱৰণং প্রদূষণং মুক্তং কৃত্বা পবিত্রং কুৰ্বন্তি। অতঃ তৈঃ প্রকৃতিং বক্ষণায় তথা জনান্‌ পর্যাৱৰণবিষয়ে সচেতনায় বিভিন্লেষু ধৰ্মগ্রন্থেষু তথা কাব্য-নাটকাদিষু পর্যাৱৰণবিষয়ে বিষদীকৃতেন আলোচিতম্‌ উপদেশিতম্‌ বা আসীৎ ইতিশম্‌।

সন্দৰ্ভ-পুস্তকানি

- ১) মহাভাৰতম্‌
- ২) মনুসংহিতা
- ৩) ষজুৰ্বেদঃ
- ৪) সায়নভাষ্যম্‌
- ৫) তৈত্তিরীয়াৰণ্য১কম্‌
- ৬) ভবিষ্যপুৰাণম্‌
- ৭) অৰ্থশাস্ত্রম্‌
- ৮) অথর্ববেদঃ
- ৯) অভিঞ্জানশকুন্তলম্‌

How much the women are safeguarded in the male dominated Indian society

Mr. Mazibar Rahman

Asstt. Professor,
Department of Political Science
Progati College, Agomani

The Indian society which has been established on the basis of the ideals of Manu Sanghita from Vedic period, the Indian physically and tortured exploited and deprived in many ways. Till now the Indian women are considered as consuming object and machine of reproduction. In one hand, the concept of women empowerment is popularized through various govt. programmes and different women organizations, improvement have also been doing necessary work for the improvement of women's social condition, but in the other side the thousands of women are exploited and harassed physically and mentally in our society which have been violating the fundamental rights and human rights of women.

Then the Indian society is based on the thinking's and ideals of male class. In our society, there is no fixed personal identity for a woman. After getting marriage a women is known by the title of her husband in the Hindu society. The patriarchal title of her name is replaced by the title of her husband. The process is seemed as the simple tool of women's subordination to her husband but it is not applied in all religions and it is also not obligatory. In this male dominated society the women class is obligate to follow the desires of male class. If any woman tries to go against the wishes of her husband then she must be punished or harassed mentally and physically by the husband and in-laws in the forms of father in-law, mother in-law, sister in-law and brother in-law. In the observation it is found that in the cases of violence against women within the home, it is not cent percent true that male class is only responsible. In every news which is published in daily news papers (Regional or National) about the violence against women, we notice that some women are indulged in these incidents in the forms of Sasu Maa (Mother in-law) and Nanad (Sister in-law). Generally it is seen that the Mother in-law and Sister in-law instigate the son or brother to harass his wife (but it cannot be generalized). Regarding the non-productive capacity, generally the women are considered responsible. The husband's family does not ready to say the weakness of the husbands' side. Even after medical test of both husband and wife and if it is proved that there is no any fault or objection in women's side , yet the women member of husbands family are not hesitate to blame the wife (the Daughter in-law). Since pre-independence period to present days many laws in favour of women's security, such as prohibition of Sati, regulation widow marriage, prohibition of child marriage, prohibition of dowry, Marriage acts and many other laws including domestic violence prohibition Act, 2006 have been enacted, but with full confidence we cannot say that women class gets all that opportunities from these prevailing laws. Even today the mentality of female feticide by the help of scientific methods has been doing secretly and silently in different remote

areas of Assam. It is unfortunate that in the SC and ST living Areas (Specially in remote areas of the State) women are killed brutally on the superstitious belief of ghost (Daini).

Sexual harassment of women in public places is common in our society. Generally the eve-teasing, sexual remarks and inhuman advances in public places and work places have been seen. Any girl or women can never ready to go alone to other places in evening. Because she does not want to take risk of her life. They have doubt that they may be victimized by the bad character men at any moment. Therefore, it is true that a woman is not safe in a public place after evening. But after evening if any incident of women's sexual or physical harassment is occurred then it is easily justified that the women should not go out of house after evening. The women are of loose characters that many in our society it is not accepted that a women is outside of home after evening. But it is not happened in case of male. That means it is a kind of sexual assault against individual woman.

The crimes of violence against women have been increasing day by day in our society. But it is unfortunate that many of the culprits can make themselves innocent by their money powers and technique. Without genuine prove a man cannot be entitled as criminal and civil right protects him as a citizen. Moreover society does not behave in such a way in case of men which the society does in case of victimized women. It is happening in our society.

No doubt the naked dresses of women and girls and their sexual producing activities are considered as one of the prime causes of crimes against women in our society, but how can we consider such thing or when a minor girl of eight years is raped by a man of 50 years old.

DOWRY AS THE TOOL OF OPPRESSION AND INSECURITY OF WOMEN

Though marriage is considered as the divine and life lock between men and women in our society and culture, but marriage implies potential for violence against women. Our society believes that after marriage women became safety at their husbands' houses. They make their husband's house as their own house. They became the life partner of their husband in the times of pleasure and sorrow. But it is unfortunate that are not safe at their husbands' house in most cases. They generally become the victims of physical and mental harassment. Marriage is the easiest method for harassment of bride, and women which is related to dowry demand and which may lead to her divorce or her death either through committing suicide or murder. Dowry is generally given to the bridegrooms by the bride's family in consideration with the prestige and security of the marriage. It is fact that at present dowry is treated as the sign of status and obligation for the family of brides because dowry has becoming essential qualification for prestigious brides. But this changing motive affects adversely the low income groups, families. The inability of offering dowry makes the prestige of the bride very low in her husband's family, it also affects the already low status of women because a girl in her parents' family becomes a liability rather than an asset (Nail-1974). A women is always treated as some ones' daughter, sister, mother or wife and never as an individual in her own right who need to live with dignity and self respect. Dowry may become a cause of ultimate insult to her dignity, which practice reflects her low status and powerlessness.

This practice is prevailing in force irrespective of castes and religions. From the point of view of a woman the practice of dowry put her into an awkward position because the inability of the parents to meet the continuous demand for dowry result into an increased harassments, mental and physical torture, dowry murder and even forces her to commit suicide. Such a position and situation indicates the true status and insecurity of the women in society.

It is true that the most prevalent form of harassment experienced by women is generally related to dowry demand which is particular problem of women and which is continuing in our present society. We have many examples in this regard. In our society after marriage the girl becomes sexual victim and the in-laws house members start to harass her by demanding her share from her fathers' property as dowry. In every morning in the news papers we notice various incidents of brides' harassment on the demand of dowry. If the dowry demand is not fulfilled by daughter-in-laws parents' house or if the parents' house cannot able to fulfill the dowry demand she becomes the victim of various kinds of mental or physical torture, burning, murder etc. by husband's side. In some cases the women compels to commit suicide or she may be killed by her husband and by the members of her husband's house.

The gender based violence outside the home usually takes the form of sexual assault against specially the female as a whole and not against individual woman or even woman of a sexually active age. The view of women or even women is so strong for a women of any age. In such cases, whether sexual assault or rape, the victim is further victimized. Generally the male sex criminal is usually treated leniently because the female victim is held to be morally responsible. The logic is the women who gets assaulted is automatically proven to be bad or immoral. Sexual harassment in public places in India is common.

The National Commission for women has also been constituted and this organ has been doing necessary functions relating to prevent the sexual harassment of women at work place. There may be special Tribunals can be established for the redress of violation of human rights, discrimination against women, violation of the existing laws and policies for the protection of women rights in society, that is at home and outside the home.

Reference books :

1. Rehana G. Adhikary (1988) - Women in Indian Society.
2. Gulati Saraj (1985) - Women and Society.
3. Jyotshna Chatterji (1991) - Religion & Status of Women.
4. Menon Latika (1998) - Women Empowerment & challenge to change.
5. Tapan Ch. Kalita - Ahomor Showmaj aru Rajniti (Society and Politics of Assam)

The Missing language movement in Assam

Saiful Islam Sarkar
Asstt. Professor,
Department of History
Progati College, Agomani

Assam, one of the most distant and marginal states of the Indian nation, and situated on its north-eastern arm, has seen numerous movements/conflicts of varying intensity. Its history is littered with interesting case studies of all the different kind of movements that have been plaguing the region. These have ranged from mass civil-disobedience movements engendered by long-standing grievances against the Indian State to the movement to establish separate socio-cultural and political identity by the Missing Community.

Most of these movements have been about attesting and/or contesting ethnic boundaries, be they spatial (territorial), temporal (drawing from a particular point in history), or ideological (drawing from a belief in a common ancestry, identity, memory, and value system). Very few communities in the region, though, can convincingly claim an ethnic identity on the basis of the definition(s) accepted in scholarship relating to ethnicity, of these perhaps, the Missing of Assam constitute a convincing textbook illustration.

The Missing now a plain tribe with a sizeable population were originally a hill tribe and their habitat was in the ranges of Abor Miri and Mishmi hills of the erstwhile North East Frontier Agency (NEFA), now Arunachal Pradesh. The community started settling down in the revering areas of the Brahmaputra and Subansiri rivers of Assam even before the start of the Ahom reign. There is indication that the Missings migrated from the hills to the plains about eighth century A.D. and continued to do so till the first part of the nineteenth century. The Missing on their way down came in contact with the Chutiyas and came in contact with Ahoms only when the Chutiya Kingdom was invaded and conquered by the Ahoms. Although the Missings initially resisted the Ahoms through small scale sporadic uprising, they came to an agreement with them. By this agreement Ahoms granted limited autonomy to the village chiefs and in turn the Missings had to resist the other groups that tried to invade the areas of Ahom kingdom. Thus the community started their journey with a political history of having autonomy through a village and community based political structure and maintained this status even after the end of Ahom rule. After annexation of Assam, the British took over the responsibility of administering the Missing inhabited areas with slight modifications in the arrangement.

The British Government categorized the ethnic groups of Assam as backward tribe, forest dwellers and non-tribal people. The British Government, for administrative convenience, included the Missing territories in their indirect rule and the village chiefs were granted some degree of autonomy like the Ahoms, for which they would have to take care of the law and order situation of that particular area. The developments in Montague Chelmsford Report (1919), and the Simon Commissions (1927) recommendation had greater

significance in the sense that these developments generated a separate identity of the Missings. The colonial accounts have indeed served as a cognitive basis of ethnic distinctiveness and foundation of common Missing identity.

The development of Assam in the post-colonial period have a far reaching impact on the Missings. The nation building process in India aimed to build culturally homogeneous states with singular identities. In this process the small minority and ethnic groups started to feel the domination of the large group, as the large group started consolidating power and tried to justify its socio-cultural dominance over the minority ethnic groups. The impact of the assertion, in whatever magnitude and forms was obvious. It led to a cultural revivalism process on the Missing community led particularly by the educated middle class during 1960 s and 1970s.

The post independence development in Assam have had far reaching impacts on the all ethnic minorities including the Missing. The Assam Official Language Act 1960 forced the Missings to a feared position and to about their distinct identity, different from Assamese speaking people. This distinctively came into focus with their preference for the Roman script instead of the Devnagri. The Language Act narrowed down their material access, access to the government job, higher education as well as representation in the political system. This led to start the process of cultural revivalism, first by promoting their language and scripts. They demanded introduction of Missing language as medium of instruction in the primary and higher education believing that this would assert their separate identity and make them able to compete with the majority Assamese speaking people. This happened not only to the Missing community but also to other ethnic tribal groups, including the Bodos.

In the early 1980s the movement took a turn and the Takam Missing Porin Kebang (TMPK), the students' organization of the community came forward to lead the movement. At the same time the demand for territorial autonomy of the community started. By the time the movement had to draw support from all sections of the community and the demonstration for various demands reflected through huge streets rallies.

Reference Books :

1. Doley D : Causes of Land Alienation among the Missings of Assam
2. Bhandari J S : Ethnic history, Ethnic Identity and Contemporary Missing Society (Indian Anthropologist, Vol.14, No.2)
3. Bordoloi B N, S G C Thakur, M C Saikia : Tribes of Assam, Part-1, Tribal Research institute, Assam.
4. Nath D : The Missing Language Movement in Assam, in the Missing : Their History and Culture, J J Kuli (ed.), North East Publishers, Guwahati.
5. Sharma C K : Religion and Social Change : Neo-Vaishnavism Vis-a-Vis the tribal Groups in Assam Valley, in Religion and Society in North East India, D Nath (ed), DVS Publishers, Guwahati.

Significance of Library in Modern age

Haridas Karmakar
Librarian
Progati College, Agomani

Libraries are now a days developing certain new types of work which in addition to their being directly educative or recreationed, lead also to publicity as an important secondary product. Now a days library into a social, cultural and intellectual centre, which encourages reading. This an extension service aims at converting non-readers in to readers. It creates and stimulates the desire for good reading.

The Library may take the following forms :

To organize reading circle, to organize reading to illiterates from books, to other meeting place for local learned organizations, to arrange public lectures and talks by eminent persons, to arrange a drama, a puppet show, a musical concert, a film show, a magic show etc, to arrange for the celebration of festivals, to arrange a fair, to organize library exhibition relating to various events. To organize story hour for children. A Library may arrange a drama, music concert, a film show, a magic show etc, such as cultural programme can prove great attraction for the community.

Significance :

As gate ways to knowledge and culture, libraries play a fundamental role in society. The resources and services they offer create opportunities for learning, support literacy and education and help shape the new ideas and perspectives that are central to a creative and innovating society. They also help ensure an authentic record of knowledge, created and accumulated by past generations. In a world without libraries, it would be difficult to advance research and human knowledge or preserve the worlds cumulative knowledge and heritage for future generations.

Libraries represent different things to different people; from a place where mothers can take toddlers to read their first stories and students can study, to a service allowing any one to borrow a book, access the internet or do research work. Quite simply, Libraries offer a means by which we can gain access to knowledge.

Libraries are those maintained by an association, government service, parliament, research institution, learned society, professional association, museum, business firm, industrial enterprise, chamber of commerce etc. or other organization or group. Greater part of their collections being in a special field or subject, natural service, social sciences, agriculture, chemistry, medicine, economics, engineering, law, history. Library can supply detailed information regarding any kind of subjects.

Libraries can synonymous with education and offer countless learning opportunities that can fuel economic, social, culture development. Recognizing the cultural importance of sharing, Mahatma Gandhi said that " No culture can live if attempts to be exclusive." The stimulus to share and reuse information and knowledge comes in many guises, perhaps the most deep-rooted of our human instincts is the desire to preserve our culture for future generations, this is one of the most important functions of libraries.

Conclusion :

In the Indian context, reading hour for adults who cannot read is a special function which needs to be performed by a public library. A book exhibition on the relevant topic may be organized at the time of festival, fair, drama etc. It should be well organized and located at a suitable place so that it attracts everybody who comes to attend the function. In organizing book exhibitions not only books but also other kinds of documents may be displayed. The display must be related to the kind of activity being organized. In any case the display must be related to social and cultural.

Reference Books :-

1. Bhatt, RK : History and development of Libraries in India. Mittal Publication. New Delhi.
2. Feather, J : The informing society : a study of continuity and change. Ed.5, 2008, Facet Publishing, London.
3. Khanna, J K : Library and Society. 1955 Research Publication, Kurukshetra.
4. Library organization, Krishan Kumar, Vikash Publication, New Delhi.

Climate Change : Impacts on Human Health

Sajal Kumar Sen

Asstt. Professor,
Department of Pol. Science
Pragati College, Agomani

Introduction :

Climate change is a significant and an emerging threat to human health and has changed the way to look into various ways of protecting vulnerable population. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) Fourth Assessment Report provided direction and magnitude of change of selected health impacts of climate change. For instance Malaria : Contraction and expansion, changes in transmission session, was assigned very high confidence. Further, high confidence was assigned to increase in malnutrition , increase in the frequency of cardio-respiratory disease and reduction in cold-related deaths (IPCC,2007, P.418). The human health impacts of climate change would encompass direct, indirect, immediate and delayed effects. Climate change will also have both positive and negative impacts on human health.

In developing countries, rising temperature, anomaly in rainfall pattern and humidity have facilitated the spread of vector-born diseases, including malaria, dengue, chikungunia etc. Industrialized countries too face challenges from increasing climate changes.

Objectives :

The objective of this study is to analyse the significant role of climate change and what will be the impact of climate change in human life and what efforts should be made to reduce health care for survive in the world.

Methodology :

The present paper is based on secondary data. They are collected from different sources like Books, Journals, Internet & from different topics of seminar.

Vector-borne Diseases and climate change :

Malaria : It is evident that climate change will alter the patterns and diffusion of diseases such as malaria in different countries. Malaria transmission can be limited by both temperature and rain fall is the critical factor on the desert margins, while temperature limit and the altitude at which the diseases is transmitted. In the highland fringe areas, higher temperature is associated with El Nino particularly autumn and winter months which may increase transmission of malaria in fringe areas such as in the Northern Pakistan and in Kenya. Three districts of Kenya reported a six-fold increase in malaria cases in the first two months of 1998 compared to the same period in 1997. According to IPCC fourth assessment report malaria complex disease to model and all published models have limited parameterization of some of the key factor that influence the geographic range and intensity of malaria

transmission. Given this limitation, models project that particularly in Africa, climate change will be associated with geographical expansion of the suitable for stable plasmodium falciparum malaria in some regions and with contractions in other regions (IPCC, 2007). According to the World Malaria Report 2014, 22% of India's population live in high transmission areas, 67% live in low transmission areas and 11 % live in malaria free areas. Malaria is likely increase in Northern and North Eastern States including Himachal Pradesh, Arunachal Pradesh, Nagaland, Manipur and Mizoram may become malaria prone (Report published in 2004 by the Ministry of Environment and Forest, Govt. of India).

Dengue : in the last two decades the Dengue has become a serious urban health problem mainly in developing countries. Dengue and Chikungunya, transmitted through mosquitoes, are a cause of great concern to public health in India. Every year thousands of individuals are affected and contribute to the burden of health care. Based on the data of National Vector Borne Disease Control Programme the number of cases report in 2013 was about 74,454 for dengue with 167 deaths and 18,639 for chikungunya, for dengue young adults are the major group affected, severity disease in India is still lower that reported elsewhere in South-east Asia and Paediatric cases of dengue haemorrhagic fever have a high mortality.

Cholera : Several studies carried out in South American countries as well as in Asian region reveals the association between El Nino and Cholera outbreak. A study conducted in Bangladesh showed that the temporal variability of cholera exhibits an Inter-annual component at the dominant frequency of El Nino. Above average temperatures in Peru during El Nino event of 1997-98 were associated with a significant increase in the number of children admitted to hospital with diarrhea (Checkley et.al,2000). Several major outbreak of cholera which occurred in 1997 in several countries of Africa including Kenya and Tanzania highlighted the significance of cholera. Endemic character of cholera in certain regions, such as mouth of the Ganges and Brahmaputra rivers in Bangladesh. Another study found the relationship between cholera occurrence in Bangladesh and the increased sea surface temperature during El Nino events (Lobitz et al, 2000).

Extreme Weather Events (Heat waves) : During heat waves mortality is high both in the developed and developing countries. In 1995, heat wave mortality in Chicago and in 2003 heat wave mortality in European countries are significant examples on the vulnerable population in developed countries.

In 1998, major parts of India extending from North India, parts of North East India and the Northern parts of peninsular India experienced severe heat wave during the second half of May 1998. It was one of the most severe heat waves for fifty years and resulted in the deaths of more than 2600 people. In Odisha the temperature rise to a scorching 49.50 C that killed nearly 1330 people. Bihar, West Bengal, Andhra Pradesh, U.P., Maharashtra and Punjab States have also been suffering with temperature soaring to 450 - 490 (Kumar,1998). Chennai recorded the second highest maximum temperature 440 c of the present century on May '20 which was 80 c above normal. The highest ever recorded maximum temperature 450 c had occurred Chennai on May,21,1910,

Other Health Impacts :

Other linkages exist between climate change and human health. For example, change in temperature and precipitation, as well as droughts and floods, will affect agricultural field and production. In some regions of the World, these impact may compromise food security and threaten human health, malnutrition, the spread of infectious diseases and food poisoning. The worst of these effects are projected to occur in developing countries, among vulnerable populations. Declines in human health in other countries can affect the United States through trade, migration and immigration and has implications for national security.

Suggestions :

The above review between climate change and health and highlight the significance of changing scenario. There is an urgent need to incorporate climate change as an important factor in public health planning policies on strengthening adaptive capacity of people and equity in development of health infrastructures and other socio-economic development.

Conclusion :

It is observed that climate change represents a serious Environmental hazards and association between rise in temperature and humidity with the rise and spread of human diseases. The health effects of climate change are often indirect and difficult to assess and the evidence of quality of the health related outcomes varies widely. The increasing incidences of air pollution, water pollution, Land and soil pollution, deforestation, soil erosion, flooding are illustrations of environmental quality deterioration.

Although the impacts of climate change have the potential to affect human health in the United States and around the World, there is a lot we can do to prepare for and adapt to these changes, such as establishing early warning systems for heat waves and other extreme events, taking steps to reduce vulnerabilities among populations of concern, raising awareness among healthcare professionals and ensuring that infrastructure is build to accommodate anticipated future changes in climate. Understanding the threats that climate change poses human health is the first step in working together to lower risks and be prepared.

References :

1. Akhtar. R : El Nino related health hazards in India, current science, Vol.98 No.2, 2010 pp.144- 147.
2. Brown. V et al, Epidemic of Malaria in North Eastern Kenya, Lancet, Vol.352,1998 pp. 1356- 57
3. Kovates, R.S. : El Nino and human health, bulletin of the WHO, Vol,78 No. 9,2000 pp, 1127-1136
4. Akhtar, R and McMichael, A.J. : Rainfall and malaria outbreaks in Western Rajasthan, The Lancet 348,1996.
5. McMichael, A.J. : Global climate change and human Health, Risk and Reponses, WHO 2003, Geneva p-83.
6. Sidely, P : Malaria epidemic expected in Mozambique, British Madical Journal, Vol.320,2000 Page-669

POLLUTION AND CHANGE OF ENVIRONMENT IN ASSAM

Ganesh Ch. Saha
Asstt. Professor
Pragati College, Agomani

Introduction : Pollution is a big and archetypal problem not only of Assam or India but of the whole world. The problem is not arose suddenly, but effecting for long. Now, what is pollution. When the essential elements in air, water and soil are being decreased or any harmful elements present in the environment because of which human life, animals, plants have to be surfed from serious type of diseases, or the elements which shorten oxygen in air, purity of water, and fertility of soil, then it is said that human social life or environment is polluted.

Types of Pollution : Pollution occurs in three ways -

- (i) By continuous increas of Co₂, So₂, Co etc. in air.
- (ii) By continuous decrease of Ozon gas in 'Stratosphere'.
- (iii) Presence of some unnatural matters like Cloro floro Carbon, pesticide etc.

Causes of Pollution : Recently the environment of Assam is changed. Its is endangered to the human being living in Assam. The total environment is becoming unhealthy as severe type of incurable diseases are effecting the lives. Modern technology used in agriculture, rapid growth of urbanization and industrialization, deforestation, diminishing of wild-life, increasing motor vehicle used, uncontrolling population growth rate, soil erosions, use of plastic and polythins and its unusual displacement are the very harmful facts for pollution in Assam. Drugs and alcohol used also have been changing the moral values of human society. Lack of moral education in schools and colleges bears the responsibility for polluting the environment.

Rapid growth of population causes the deforestation and wild-life shortage. Before independence in Assam forest cover was 30% of total land area is Assam. Now it is felt that it is lessened to 22%. Forests are cutting for building the industries, home construction, and to widen the cultivations, fishery etc. After independence a great deal of industries are established in Assam for economic shine. Regarding the matter of Thermal project in Chandrapur, Bongaigaon, Nampur, Salakati, Brick kiln thickly constituted every where in Assam are endangering points. More that 6 lack tone coals are used as fuel which supply sulphur dioxide and carbon dioxide in the air and because of it human lifes are suffering from many unknown diseases.

For example, Guwahati is the biggest city in North-East region, Now the climate of this city is changed. Population thickness makes the city dirty and unhealthy. Commonly use of plastics and polythins and easy thrown of it in the Bharaly cannal polluted the Brahmaputra river. More days of the Year in Guahati Climate remain hot because of excessive push of So₂ & Co₂ in the air by the industries set here.

Scientific methods used by cultivators in agricultural production bears its responsibility

for human unhealthiness. And various types of unknown new diseases are affecting the lives. Pesticides used for more agricultural production not only polluted human health but it also pollutes the water and soil also. More than ten rivers are being polluted in Assam. Vegetables today we eat all are not healthy. We need to select in the market that what vegetable should buy or not. Because we must deny the pesticide vegetables and fruits. Major portion of the people in Assam have been suffering from gastric, stomach ulcers, skin diseases etc. People are losing physical strength and eye sight power. Today many of us effected, as it is medically researched that many of us are losing productive power. Noise pollution : Scientifically speaking, pollution is an undesirable change in the physical, chemical or biological characteristics of various agencies of our environment. Namely air, water and soil. It affects human, animal and plants also.

Noise pollution is one of the serious problems to present environment which threaten the human quality.

Effects of noise pollution are -

- (i) Hearing disorders and loss hearing.
- (ii) Interference of communication.
- (iii) Effects on General Health and Behavioral changes.

Control of pollution : Controlling of pollution for better health and better environment is essential. After Knowing hazardous effects of pollution we need to be aware of and discuss pollution control laws and ordinances. Our parliament has passed the environment protection Act in 1986 (Act No.29 of 1986). In Assam Environment protection Board was originated in 1975.

To safe us from the noise pollution the industries, rail lines, air ports should remain far from our home areas. High sound musical instrument, vehicle horns we use should be of low sound . Population areas, hospitals, educational institutions are need to be as silent zone.

Dirty things useless social matters, plastics and polythins should not be thrown in the river or populated areas. Some waste matter we can use for organic manure which is potential for plants. Plastic bottles, polythin bags we may store and sell, as a result we can keep our environment clean and get money also. In Assam major portion of population are not aware of it, which resulting increasement of soil and water pollution.

Presently Brick Industries are here and there in Assam. Govt. should take steps to stop this. It causes highest air and soil pollution. And Acid rain has been occurring.

Pesticides using in cultivation has been causing water pollution and soil pollution. It also poisons vegetables and fruits we eat daily and suffering diseases like gastritis, allergies, skin diseases, high blood pressure, high sugar etc. Keeping in mind huminity, farmers should minimize the use of pesticides as much as possible.

For maximization of oxygen in air social plantation is necessary. If we cut a tree, before cutting one, ten should be planted. Then environment will remain balanced.

However pollution creates a huge problem to the human beings, animal, birds, plats etc. Protection is needed, awareness and consciousness among the people must be expected. Regarding the matter not only govt. but also the social media, NGO, electronic media, print

media can arise environmental awareness to keep it neat and clean that our survivor can live in peace and quite. In the last, I like to say that environmental study should be the compulsory subject from high school to the colleges.

Reference :

- (i) Environmental studies (BY Dr. Krishna Gopal Bhattacharya)
- (ii) New Directions in Higher Education (By AR Kidwai)
- (iii) Practical observation.
- (iv) Environmental discussion on T.V.

A Preliminary study on Quantity analysis of Fluoride in Agomani Block of Dhubri District

Pranab Kr. Poddar
Assistant Professor,
Department of Economics
Progati College, Agomani

ABSTRACT :

Fluoride is found in all natural waters. Drinking-water is typically the largest single contributor to daily fluoride intake. Fluoride has both beneficial and harmful effects on the human health depending upon its level. Among the beneficial effects of fluoride in human body, strengthening of bones and prevention from tooth decay are significant but excessive exposure of fluoride in drinking water can give rise to adverse effects which can lead to various diseases such as skeletal and dental fluorosis, cancer, infertility, brain damage, Alzheimer's syndrome and thyroid disorder. According to WHO 1.5 mg/L of Fluoride in drinking water is permissible, hence, there is a need to assess the concentration of fluoride in drinking water. In this study drinking water samples were collected from six proposed affected areas of Agomani block of Dhubri district since December 2019 from tube wells. Deep tube wells (DTW) and open ring wells from house to house at 100m distance and have been analyzed for Fluoride (F), were analyzed at the laboratory using standard methods (APHA, WEF, AWWA, 1998). The result showed that the concentration of fluoride in the groundwater samples of the study area varies from 0.2 to maximum of 2.9 mg/l. Some showed high Fluoride concentration beyond 1.5 mg/l as recommended by WHO (1984).

INTRODUCTION :

Ground water is an essential and vital component of our life system and the consumption of water has increased with the increase in population growth and this has led to severe water scarcity. 97 % of the water on the Earth is salt water and only 3% is fresh water. Slightly over 67% of this fresh water is frozen in glaciers and polar ice caps. In the absence of perennial rivers, surface and canal system, ground water remains the main source of drinking water. Though freshwater is a renewable resource, yet the world supply of ground water is steadily decreasing, due to rapid urbanization and growth of modern industries (anthropogenic source of fluoride) as well as geochemical dissolution of fluoride bearing minerals. Consumption of such water may cause health problems. Ground water in shallow aquifers is generally suitable for use for different purposes and is mainly of calcium bicarbonate and mixed type. However the other types of water are also available including Sodium-Chloride water. In India, more than 90% of the rural population uses groundwater for domestic purpose and urban population too, are dependent on groundwater to a large extent. In general, groundwater of India is of good quality and suitable for drinking, agricultural or industrial purposes. Ground water contains wide varieties of dissolved inorganic chemical constituents in various concentrations as a result of chemical and

biochemical interactions' between water and the geological materials through which it flows and to a lesser extent because of contribution from the atmosphere and surface water bodies. The quality in deeper aquifers also varies from place to place is generally found suitable for common uses. Only in some cases, groundwater has been found unsuitable for specific use due to various contaminations mainly because of geogenic reasons. The quality of ground water has undergone a change to an extent that the use of such water could be hazardous. Increase in overall salinity of the ground water and/or presence of high concentrations of fluoride, nitrate, iron, arsenic, total hardness and few toxic metal ions have been noticed in large areas in several states of India. The Central Ground Water Board (CGWB) reported that increase in overall salinity of the ground water and presence of high concentration of fluoride, nitrate, iron, arsenic, total hardness and few toxic metals. Iron has been noticed in larger areas in several states of India. High fluoride in ground water has been reported from 20 states in India covering 177 districts (CGWB 2016), Telengana is most adversely affected by Fluorosis followed by Rajasthan, Karnataka, Gujrat, Odissa and Assam.

Fluoride has both beneficial and harmful effects on the human health depending upon its level. Fluoride is completely absorbed by the gastrointestinal tract and the absorbed fluoride is rapidly distributed throughout the body. Since fluorine is highly electronegative element, it has a strong tendency to get attracted by positively charged calcium ions in teeth and bones and excessive intake result in pathological changes in teeth and bones, such as mottling of teeth or dental fluorosis followed by skeletal fluorosis (International Science Congress Association). Thus a large amount of fluoride gets bound in these tissues and only a small amount is excreted via urine, faces and sweat. Low concentration of fluoride causes dental caries, both in children and adult. Skeletal Fluorosis is observed when drinking water contains 3-6mg of fluoride per liter and developed as crippling skeletal fluorosis when drinking water contains over 10mg of fluoride per liter. Other sources of fluoride poisoning are food, industrial exposure, drugs, cosmetics etc. Excess intake of fluoride result in pathological changes in teeth and bones (skeletal fluorosis), brittle bones, cancer, infertility, brain damage, alzheimer's syndrome and thyroid disorder (Farwell et.al.2006). The safe limit of fluoride in potable water in India is between 0.6 and 1.2mg/l (BIS,2003).

Only in the middle of 1999 was fluorosis reported and verified in the Karbi Anglong district of Assam. The high concentration of fluoride in the water resources in some localities of Karbi Anglong district such as Ramsapathar (20.6mg/L) areas of the district are great concern. Four districts of Assam namely Karbi Anglong, Kamrup, Nagaon and Goalpara districts have been reported with severe contamination of fluoride in groundwater. From the Bagpani area of Karbi Anglong district, 2063 people from 8 villages (Kehang Englung, Samik Teron, Nopak Killling, Ramsing Tisso, Sarsobey, Kangnok Tokbi, Kat Tisso and Bagpani) were examined for dental and skeletal fluorosis. Similarly Daboka of Nagaon district reported fluoride concentration of about 2 mg/L (Chakraborty et.al.2000 and Susheela et.al.2001). the presence of fluoride up to 6.88 mg/L in drinking water samples of various parts of the capital city of Guwahati (26°05'-26°15' Lat 91°25'-91°55' E Long), Assam and suburbs has also been reported. Many researchers (Borah et.al.,2009, Das et, al.,2009, Sia-Su 2007, Singh2004, Chakraborti et,al., 2002) have reported heavy metal pollution of

drinking water resources from the different parts of the world. The north-eastern region of India also faces an increasing incidence of ground water pollution with respect to heavy metal contamination (Borah et al., 2009), reported that the ground water of the tea garden belt of Darrang district, Assam is contaminated with cadmium and manganese. Buragohain et al., 2010 studied the seasonal variations of lead, arsenic, cadmium and aluminium concentration of groundwater in Dhemaji district, Assam and found the concentrations of aluminium, lead and cadmium in groundwater to be significantly elevated.

MATERIAL AND METHODOLOGY :

Site Area : The study area covers six affected areas of Agomani block of Dhubri district. It is bounded by 26.19930 N latitudes and 89.78610 E longitudes, Situated on the North-West bank of the river Brahmaputra. There is perceptible fluctuation in the under-ground water levels which may remain a few inches below the surface during the rainy period and go down to about 100 ft. during the dry period. The later extremes generally occur in the foothill zone during the period of prolonged drought.

Field Visit and Sample Collection : An extensive field visit was carried out in proposed affected areas of Agomani block to collect groundwater samples since December 2018 from tube wells, deep tube wells (DTW) and open ring wells from house at 100m distance. Altogether six fluoride affected areas of eastern parts of southeastern plains of Agomani block viz, Kaldoba, Basakpara, Sahapara, Sernagar, Sonakhuli and Maragadadhar were selected for study area. The groundwater samples were collected separately in 1 liter plastic bottles from various sites and aseptically carried to the laboratory and stored in a cold room for further investigations. Prior to the sampling all the bottles were washed and rinsed thoroughly with distilled water.

Fluoride Test Ion meter (with parameter specificals) is capable of testing numbers of parameters (cations and anions) within very short time. In this method solution in the range from 0 to 1.4 mg F/L by diluting appropriate quantities of standard fluoride solution to 50ml with distilled water was prepared. Pipetted 5 ml each of SPANDS solution and Zirconylacid reagent to each 50ml of standards as well as to the 50 ml sample and mixed well. After proper calibration, reading for the sample was taken directly from the instrument. The Fluoride was investigated in the laboratory of Biotechnology using standard procedure (APHA, WEF, AWWA, 1998)

Result and Discussion :

The concentration of fluoride in the groundwater samples of the study area varies from 0.2 to maximum of 2.9 mg/l. The water samples collected from the areas like Kaldoba, Sonakhuli and Moragadadhar showed high Fluoride concentration beyond 1.5mg/l as recommended by WHO (1984). Further studies were done by BIOTECHNOLOGY LABORATORY OF UNIVERSITY OF SCIENCE AND TECHNOLOGY, MEGHALAYA, which represented a values running between BDL to 6.88, which is in agreement with our current findings.

REFERENCES

1. Dhanya Raj, E. Shajit (2017) "Fluoride contamination in groundwater resources of Alleppey, southern India" *Geoscience Frontier*. 8 117-124.

2. Neelkamal Das and Dullal Ch. Goswami (2013) " A Geo-Environmental Analysis of the Groundwater Resource, Surface Water Scenario in Guwahati City" Vol. 8(2), 275-282
3. Arlappa N, Aatif Qureshi I, Srinivas R (2013) " Fluorosis in India, an overview" International journal of research and developmental health vol. (2)2321-1431
4. Kumar A and Kumar V.P.G (2015) " Fluoride Contamination in Drinking Water and its Impact on Human Health of Kishanganj, Bihar " Research Journal of Chemical Sciences Vol. 5(2), 76-84
5. Manoshi Lakhar and Krishan G. Bhattacharyya (2015) " Fluoride contamination threat in the ground water of Assam. India : A case study in the high concentration zone of Nogaon" Juornal of Applied and Fundamental Sciences Vol.1(1)
6. Sutapa Chakrabarty and H.P. Sarma (2011) " Fluoride geochemistry of groundwater in parts of Brahmaputra flood plain in Kamrup district, Assam" India scholars Research Library Archives of Applied Science Research 3(3) :37-44
7. Babulal das, Jitu Talukdar. Surashree Sarma, Biren Gohain, Robin K. Dutta, Himangshu B. Das and Subhash C. Das (2003) " Fluoride and other inorganic constituents in groundwater of Guwahati, Assam" India Defence Research Laboratory, Defence Research and Development Organization, Tezpur 784 001, India Current Science, Vol 85, No.5
8. L Elango and G. Jagadeshan (2018) "Fluoride Contamination in Groundwater. A Pilot Study on Dug Well Recharge System for in situ Mitigation" Springer Nature Singapore Pte Ltd. XIV,334p
9. Neelkamal Das, Dula Ch. Goswami (2013) A Geo-environmental study on groundwater recharge zones and groundwater management in the Guwahati municipal area" International Journal of environmental sciences Vol.4 No..1
10. P Kotoky, PK Barooah, MK Baruah, A. Goswami, GC Borah, HM Gogoi, F. Ahmed, A Gogoi (2008) "Fluoride and endemic Fluorosis in the Karbianglong district of Assam, India" Research report Fluoride 41 (1)42-45
11. N Janardhana Raja, Sangita Dey and Kaushik Das (2009) : Fluoride contamination in groundwater of Sonbhadra District, Uttar Pradesh, India" Current science Vol.96 No.7.
12. N. Chandrasekhar, J.S. John Wilson, S.Selvakumar, T. Simon Peter, Y. Srinivas, N.S. Magesh (2013) "Hydrogeochemical assessment of groundwater quality along the coastal aquifers of southern Tamil Nadu, India" Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
13. Sutapa Chakrabarty, Hari Prasad Sarma (2011) " Heavy metal contamination of drinking water in Kamrup district, Assam , India " Environ Monit Assess 179 :479-486
14. A. Narshima, V. Sudarshan (2017) " Assessment of fluoride contamination in groundwater from Basara, Adilabad District, Telengana State, India" Appl Water Sci 7: 2717-2725
15. Urkede Rashmi, Dhurvey Varsha, Bhosle Kiran, Kuchanwar Ommala, Kodate Jaya (2015) " Studies of estimation of Fluoride level and Defluoridation of drinking water using agrowaste materials" International Journal of plant, animal and Environmental Sciences Volume-5
16. Uzma Jabeen, Shagufta Fahmid, Talat Zameer and Sibghatullah Qureshi (2016) " Determination of Fluoride Concentration in Drinking Water and its Comparison with Mineral Water Samples in Quetta, Pakistan" Academia Journal of Scientific Research 4(4) : 081- 084
17. Ali Ak. Whelton H.O'Mullane D (2002) " A map of natural fluoride in drinking water in Pakistan" Int. Dent. J 52:291-297

BODO-KACHARI IN ASSAM

Smriti Roy

Assistant Professor,
Dept. of Education
Progati College, Agomani.

SOCIO- ECONOMIC STATUS OF BODO-KACHARI IN ASSAM :

The Bodos, who are basically an agricultural community, cannot change their economy without improving their agriculture. Agriculture needs the foremost attention, although the allied activities like, dairy farming, fisheries, poultry, piggery, duckery, horticulture, etc. have good prospect. These are the areas, which have to be developed. The inputs and technology have to be improved to change their economy.

More allocation of funds and opening of schools do not go far in providing education to the tribal people. Social factors play very important role in this respect. Formal education has not been necessary for the members of tribal societies to discharge their social obligations. Hence they should be made prepared to accept education and it should be presented to them in such a way as to cut the barriers superstition and prejudice.

Barring the tribal communities of northeastern region, it is still a wide spread feeling among the tribals that education makes their boys defiant and insolent and alienates them from the rest of their society, while the girls turn modern or go astray. Since some of their educated boys felt alienated and cut off their links with their families and villages after getting education and good employment, some of the tribal groups vehemently oppose the spread of education in their midst. Besides, some of their superstitions and myths also play their parts. Some tribal groups believe that their gods shall be angry if they send their children to schools run by outsiders.

Some economic factors too are responsible for lack of interest shown by the tribal people in getting education since most of the tribal people are living in abject poverty under subsistence economy, it is not easy for most of them to send their children to schools thus losing two healthy hands in their struggle for survival. Verrier Elwin (1963) very appropriately sums up the situation in the following way : " For a tribal family to send its grown up girl or boy to school is essentially a matter of economics, and entails dislocation in the traditional pattern of division of labour. Many parents cannot just afford to send their children to school".

Cmic and Lamberty (1994) "The segregating nature of social class, ethnicity, and race may well reduce the verity of enriching experiences thought to be prerequisite for creating readiness to learn among children. Social class, ethnicity and race entail a set of contextual givens that dictate neighborhood, housing and access to resources that affect enrichment or deprivation as well as the acquisition of specific value system".

Zill, Collins, West and Hausken (1995) " Low maternal education and minority-language status are most consistent by associated with fewer signs of emerging literacy and a greater number of difficulties in preschoolers".

L.R.N. Srivastava (1968), on the basis of his survey of educational situation among the tribal also supports this by saying that poor economic condition of the tribal societies is a great hindrance to successful education. Almost all the tribes, whether food gatherers, hunters, fishermen, shifting cultivators, or settled agriculturists, lack enough food to maintain the family for the whole year. Education, therefore, is a luxury to them which they can hardly afford, each school going child in a tribal family is an economic unit and contributes to the family income. If the child is taken away from his normal economic work to attend school, the family is deprived of the little income which he brings, instead, the parents have to feed the child out of their earnings which further reduces the economic stability of the family. According to the present system of education any economic benefit of tribal child can bring to his family will be only after ten or fifteen years of schooling. The parents have neither the patience nor the foresight to wait for such a long period. They can, however, be convinced easily if the education for them can be made productive right from the very beginning.

The majority of tribal areas have remained isolated and backward. With their low level of training skills and technology which have remained largely traditional, the natural resources of tribal areas have remained unexploited for the development of tribals. Tribal areas are, further, characterized by socio-economic exploitation by non-tribal. One of the major tasks in the seventh plan will be to create an awareness of these factors among the tribals and stringent anti-exploitative measures under taken along-side socio-economic development programmes, particular care needs to be taken of the small primitive tribal groups some of which face extinction. One of the causes which has given rise to discontentment among tribals is the loss of their lands, and remedial measures against this need to be given priority, also tribal families displaced as a result of location of projects like power, irrigation, industries, mining etc. in tribal areas will need to be properly rehabilitated.

EDUCATIONAL STATUS OF BODO-KACHARI IN ASSAM :

After India obtained independence, a critical mass of Bodo intellectuals realized the need for preservation of Bodo Language. Many early authors studied in schools and colleges. Where medium of instruction was either Assamese or Bangla. Bodo intellectuals felt that Bodo language must be preserved and developed at par with Assamese and Bagla language. Bodo people realized very late that the education was the key component to the overall development of Bodo people and their language.

The Bodo Sahitya Sabha (Bodo Literary Organization), the Bodo language was introduced as a medium of instruction at primary level in 1963 and then at secondary level in 1968. Bodo language and literature has been recognized as one of the Major Indian Language (MIL) in Gauhati, Dibrugarh and North-Eastern Hill University in 1985. Bodo has been recognized as an associated state official language of Assam.

The Bodos struggled for self-determination in late 80s under the leadership of Upendra Nath Brahma, who is now regarded as the father of Bodos (Bodo-Fa). After a protracted struggle to save tribal belts and blocks, Bodo culture, language and identity, the Bodos have been granted the Bodo and Territorial Council and autonomous administrative body that will within its jurisdiction the present district of Kokrajhar and adjoining areas. The movement

for autonomy was headed by the All Bodo Students Union (ABSU) and a militant group called Bodo Liberation Tigers (BLT).

Now the language has attained a position of pride with the opening of the post-graduate courses in Bodo language and literature in the University of Gauhati in 1996. Moreover, under the aegis of the commission for scientific and technical terms in Bodo language. Further, it is promised, the Sahitya Academy would accord " Bhasa sonmans" (respect for language) to the Bodo language and literature as an initial token of full-fledged recognition to it. Furthermore, the Govt. of India in principle, has recognized the necessity of inclusion of the Bodo language and literature in English schedule of the constitution of India.

In recent decades, Bodos are influenced by recent social reforms under Brahma Dharma, Assamese, Sarania, Islam and the spread of Christianity. The attitude are deep independence and pride in the Bodo identity giving rise to political assertions in recent times. The Bodo linguistic ethnic group arrived the earliest and settled in the region, and have contributed to the cultural traditions of the Assamese and others in the northeast region of India.

CULTURE OF BODO-KACHARI :

Culture of the whole society of the Bodo tribe includes dancing, singing etc. One can find the surnames of Bodo Tribe as Bargayary, Bodosa, Boro, Owary, Wary, Ishwary, Goyary and Dwimary. They use the beautiful language of Bodo and some people in primitive age used Roman and assames Script. Bodos have quite exquisite dresses which are exhilarating the beauty and glammers of women which they themselves knit on their own hands. Shaw is from the major fashion among Bodos and thus loom is the most important thing used in the courtyard of the Bodo house. Bodos in the ancient times used to pray to their forefathers. Today, Bodo Tribal community has changed significantly and has accept Hinduism as their main religion. They practice a culture known as Bathouism. The plant called siju is worshipped as symbol of Bathou. To worship, a clean ground near the home or the courtyard of the home is chosen. One pair of Betelnut called Goi betel leaf called pathwi is offered. The offering even included rice, milk and sugar. For the Kherai puja an alter is placed in the rice field. The Bodos do not practice dowry and caste system as per their rules of Brahma Dharma.

The famous folk dance of Bodo tribe such as Bardaichikhla and Bagurumba are extremely colorful. The Bodo tribal community follows as common system of marriage in all villages, elder in the village fix the bride. Bride money is paid and they do not marry from other communities. Sunday is the best day for a Bodo wedding. There have a taboo against marrying within the same clan. The groom is asked to stay with his father-in-laws family. The customs of Bodos have a ritualistic naming ceremony, when a cock is offered to Gods for the welfare of the baby .

The culture of Bodo people in Assam is influenced by the land and the surroundings where they currently live. For long, Bodos are known as farmers, agriculturist community with as strong tradition of fishery, poultry, piggery, rice and jute cultivation and betel nut plantation. Bodos also make their own clothing from starting from scratch, such as traditional attire. In recent decades, Bodos are influenced by recent social reforms under Brahma Dharma,

Assamese Sarania, Islam and the spread of Christianity. Bodos use many musical instruments such as : Kham, Siphung, Serja, Jotha, Jabsring, Tharkha, Bingi, Rege etc.

Siphung : This is a long bamboo flute having only five holes rather than six as the north Indian Bansuri would have and is also much longer than it producing a much lower tone.

Serja : This is a violin-like instrument. It has a round body and the scroll is bent forward.

Tharkha : It is a block of bamboo split into two halves for clapping.

Kham : It is a long drum made of wood and skin of goat.

CONCLUSION : It is observed that Bodo-Kachari are the lowest human development indices of all the communities in India as like as Assam. Poverty, Illiteracy, Political disenfranchisement and immense socio-economic problems are the main reason for the human development in all the communities of Bodo-Kachari. When Bodo-Kachari came into Assam, their education is low, trade unions weak and land alienation high among them. The condition of Bodo-Kachari labourer is deteriorate. Majority of the Bodo-Kachari labourer do not have proper health facility, drinking water, sanitation etc.

REFERENCE :

1. Buch M.B. , (ed) (1983-88) Fourth Survey of Educational Research, Vol. I & II NCERT. New, Delhi.
2. Buch M.B. , (ed) (1988-82) Fifth Survey of Educational Research, NCERT. New, Delhi.
3. D.N.Thakur, Tribal life in India, Deep P& Deep Publishers New Delhi-110027
4. Nadeem Hasnain, Tribal India Today, New Delhi Harnam Publication-1983
5. Sir Edward Gait, A History of Assam , K.N. Dutta Baruah Lawer's Bookstall Publishers, Assam India.

Moral Values in the light of Holy Quran and Hadith

Dr. Md. Abu Bakkar Mondal

Assistant Professor

HOD Arabic

Progati College, Agomani

Introduction : Allah says in the Holy Quran

Meaning :- Therefore treat not the orphan with Harshness, and repulse not the beggar (Sara -ad-dhuha) 9-10

Prophet Mohammad (sm) says - " you can not treat people by means your wealth hence you should treat them by means of your moral conduct.

The word "morality" comes from the Latin word moralities, meaning manner, character and proper behavior, morality generally refers to a code of conduct that an individual, group, or society hold as authoritative in distinguishing right from wrong. Such ideal code of conduct is often espoused in preference to other alternative. According to the Islamic points of view morality or ethics is depend on character action, belief and behavior of human being.

Moral conduct is a mood arousing good behavior with others by showing happy main nice, wording and kind manners. As Imam As-Sadiq was asked about the limit of moral conduct, he answered, "It is to be modest, speak honourably , and meet your brother cheerfully".

In this topics here highlighted the role and importance of Quran and Hadith in the field of morality and ethics. Prophet Mohammad (sm) himself was the model to teach his unman or disciples as the honour of moral conduct. He always taught his disciples to adopt Islamic morality and urge them to utilize those in various activities and dealing.

Showing good manner to the parents prophet Mohammad (sm) said, narrated by Abu Hurairah (RA) - "A man came to Allah's messenger and said , "O Allah's Apostle ! Who is more entitled to be treated with the best companionship by me." The prophet said , " your mother". The man said, "who is next ; The prophet said, "your mother,". The man further said, "who is next"; The prophet said, "your mother", The man asked for the fourth time, "who is next", The prophet said "your father". (Bukhari)

In another place he said, Narrated by Aysha (R.A). The prophet said " The word 'Ar-Rahman' (womb) derives its name from Ar-Rahman'. So whosoever keeps good relations with it (womb i.e. kith and kin) Allah will keep good relations with him. And whosoever will ever (i.e. severs him bonds of kith and kin) Allah too will sever his relations with him. Good conduct and mercy in the light of Quran and Hadith :

Love for one another and friendship for one another in the best way for achieving universal brotherhood and love and friendship is the result of honesty and good conduct. The Quran is not only a religious book but also it is a guide towards the beautiful way of life. Quran states that one can achieve higher ranks through his/her good conduct. In the Holy Quran Allah praised his prophet.

Meaning : You are certainly upon a sublime character (moral) (68-4)

Another place Allah says,

Meaning : " Verify Allah commands justice, and the doing of good and giving to kith and kin (Relatives) and he forbids all evil deeds, and oppression. He diminishes you that perhaps you will remain." (Sura Nahal 16-90)

There things and mentioned there, justice, do good to others and giving to the relative. Another place Allah says- " Do good others, surely Allah loves those who do good."

Almighty Allah teaches us not to cheat with others for personal benefit as the mentioned in AR.Rahman. "In order that you may not transgress Balance and observe the weight with equity and not to decrease the measure."

In some verse of Holy Quran Allah mentioned about the good morality which a man has posses in his life, as Allah mentioned in sura An-Nesa, how we have to behave with parents kinsfolk, orphans, the needy ones, and neighbor follows -

"Worship Allah and not join any one partners with him and do good to parents. Kinsfolk, orphans, the needy ones, neighbour who are near of kin the neighbour who are strangers, the companion by your side, the way farer (you meet) and those whom your right hands posses (captive, slaves, animals, bird etc.) verily Allah does not like such as are proud and boastful. (Sura -Nesa) 4-35

Al -last I mentioned a Hadith.

The prophet Mohammad (sm) said- " the best of you are the most well mannered and generous once and go to on intimate reams with them and whose places of residence are frequently trodden on by gusts.

Conclusion : From the above discussion it is clear that the ethics and morality are main part and parcel of the Islamic faith and it has been emphasized by the prophet Mohammad (sm) himself in many of his above mentioned Hadiths and Quran verses.

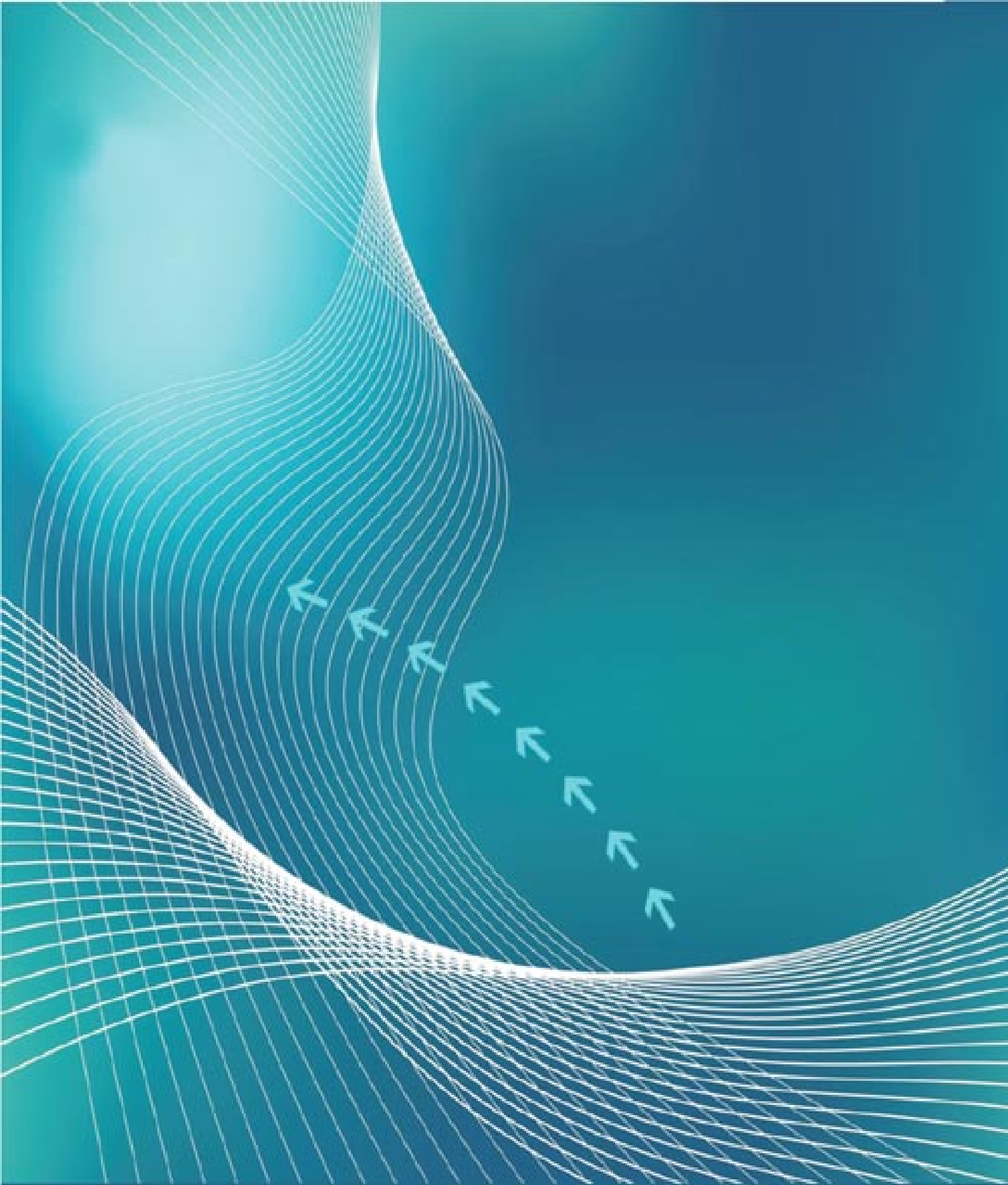
Which are briefly Explained here.

Morality in Islam addresses every aspect of humans life, Quran and Hadith suggested not only to be virtuous alone but it teaches to enjoying virtue. According to Quran and Hadith one must not only refrain from evil and vice but must also actively engage in asking people to avoid them.

Thus the whole Quran sharif and Hadfith are filled with the teaching of moral value through which human being could success in this life and the life hereafter. I have chosen only a few of precious pearls from the ocean of the Quran and Hadith. Almost every part of the Quran is full of the precious moral education.

Reference :

- (i) Al-Quran sharif surah All Duha
- (ii) Al- Quran surah -AR-Rahman
- (iii) Al- Quran surah Al-Qalam
- (iv) Al- Quran surah Al-kahf
- (v) Al- Quran surah An-Nahal
- (vi) Al- Quran surah An-Nissa
- (vii) Sahi al Bukhari sharif
- (viii) Sahi Al Muslim sarif.
- (ix) Ethics and moral values in Arabic literature

Progati College, Agomani
Dhubri, Assam
783335